

A HISTORY OF THAILAND

พิมพ์ครั้งที่ 14
(ฉบับปรับปรุงใหม่)

ประวัติศาสตร์ไทย
ร่วมสมัย

MATCHBOOK

คริส เบเกอร์
และฟาสุก พงษ์ไพจิตร

CTD3677

คำนิยม.....

อธิบายได้อย่างครอบคลุม

แสดงความเข้าใจในระดับลึกที่ยอดเยียมมาก

(Times Literary Supplement)

ผู้เขียนทั้งสองเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ

ผลิตงานประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัยที่มีชีวิตชีวา และน่าอ่านมาก

(Financial Times)

การศึกษาประเทศไทย ที่มีกรอบความคิดที่ชัดเจนมาก

และลุ่มลึกอย่างยิ่ง

(BBC History Magazine)

ข้อมูลเพียบ อ่านแล้ววางไม่ลง

(South East Asia Research)

คริส เบเกอร์ และฟาสุก พงษ์ไพจิตร ได้ผลิตงานที่วิเศษจริงๆ
ตีความได้ทั้ง ทำกายฟู้ด รวบรวมงานวิจัยล่าสุดทั้งภาษาไทย
และอังกฤษ และวิเคราะห์แบบฉึกฉาว น่าประทับใจที่สุด
(Malcom Falkus, Bangkok Post)

เป็นหนังสือประวัติศาสตร์ไทยเล่มแรก ที่เป็น “ประวัติศาสตร์”
ในความหมายสมัยใหม่ ใครที่อยากรู้ที่มาของสังคมปัจจุบัน
จุดแข็ง จุดอ่อน และศักยภาพ สู่อนาคตในโลกที่ไร้เสถียรภาพ
ต้องอ่านให้ได้
(Journal of the Siam Society)

สนองตอบความต้องการของทั้งผู้อ่านทั่วไป
และนักศึกษาที่เรียนประวัติศาสตร์
และแง่มุมต่างๆ ของสังคมไทย จากอดีตถึงปัจจุบัน
(อลอง สุนทราวานิชย์, The Nation)

CTD3677

ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย

ฉบับปรับปรุงเป็นภาษาไทย จาก "A History of Thailand"
(Fourth Edition, Cambridge University Press)

คริส เบเกอร์ และ พาสัก พงษ์ไพบูลย์

ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย • คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร

พิมพ์ครั้งที่ 1 : มีนาคม 2557, พิมพ์ครั้งที่ 2 (ปรับปรุงใหม่) : สิงหาคม 2557

พิมพ์ครั้งที่ 3 : มกราคม 2558, พิมพ์ครั้งที่ 4-5 : กุมภาพันธ์, กันยายน 2559

พิมพ์ครั้งที่ 6 : พฤศจิกายน 2560, พิมพ์ครั้งที่ 7 : สิงหาคม 2561

พิมพ์ครั้งที่ 8-9 : กรกฎาคม, พฤศจิกายน 2562, พิมพ์ครั้งที่ 10-11 : กรกฎาคม, พฤศจิกายน 2563

พิมพ์ครั้งที่ 12 : กุมภาพันธ์ 2564, พิมพ์ครั้งที่ 13 : พฤษภาคม 2565

พิมพ์ครั้งที่ 14 (ปรับปรุงใหม่) : มีนาคม 2566

ราคา 420 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

เบเคอร์, คริส. ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ : มติชน, 2566. 504 หน้า.

1. ไทย--ประวัติศาสตร์. 2. ไทย--การเมืองและการปกครอง. 3. ไทย--ภาวะสังคม

I. ผาสุก พงษ์ไพจิตร, ผู้แต่งร่วม. II. ชื่อเรื่อง.

959.3

ISBN 978-974-02-1837-1

สำนักพิมพ์มติชน | www.matichonbook.com

ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อารักษ์ คคนาพ, สุพจน์ แจ้งเร็ว, นงนุช สิงหเดชะ, รุจิรัตน์ ทิมวัฒน์

ผู้จัดการสำนักพิมพ์ : มณฑล ประภากรเกียรติ • รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : สุชาติ สุชาติสุธารธรรม, ประภาพร ประเสริฐโสภา

บรรณาธิการบริหาร : สุลักษณ์ บุญปาน • บรรณาธิการเล่ม : ชนมน วงศ์ทิพย์

พิสูจน์อักษร : ไรศิวง วัฒน • กราฟิกดีไซน์ : อรอนงค์ อินทรอุดม

ภาพปก : ตะวัน วัฒนา • ออกแบบปก : สิริรัตนานวลนุ • ศิลปกรรม : ชนาเมธ เบญจาทิสวัสดิ์

ประชาสัมพันธ์และการตลาด : ธัญดา โอวาทศิริวงศ์, กฤษณณรงค์ บัวใหญ่, ณัฏชา เขียวกล

จัดทำโดย : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) 12 ถนนเทศบาลนามฤๅณ ประชานิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 1235

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชน 12 ถนนเทศบาลนามฤๅณ ประชานิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2000, 2108

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (ในเครือมติชน) 12 ถนนเทศบาลนามฤๅณ ประชานิเวศน์ 1

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3350-3360

Matichon Publishing House a division of Matichon Public Co., Ltd.

12 Tethsabannaruean Rd., Prachanivate 1, Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand

 matichonbook @matichonbook

 @matichonbook matichonbooks matichonbook

ในกรณีที่หนังสือมีข้อผิดพลาดจากการพิมพ์ เช่น หน้าขาดหาย หน้าซ้ำ หน้าสลับ เข้าเล่มกลับหัว

กรุณาติดต่อมาที่ email: matichonbook.sales@gmail.com

หรือ inbox matichonbook เพื่อขอเปลี่ยนแปลงใหม่

สั่งซื้อหนังสือจำนวนมากในราคาพิเศษ ติดต่อที่ บริษัทงานดี จำกัด โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3353

ฝ่าย MATICHON PREMIUM PRINT : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) รับผิดชอบสิ่งพิมพ์ทุกประเภท

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2418, 2424 email: print.matichon@gmail.com Matichon Premium Print

สารบัญ

คำนิยม	(2)
คำนำสำนักพิมพ์	(15)
บทความพิเศษโดย สุจิตต์ วงษ์เทศ	(18)
บทความพิเศษโดย นิธิ เอียวศรีวงศ์	(20)
บทความพิเศษโดย ดร. วีรพงษ์ รามางกูร	(26)
บทความพิเศษโดย พริษฐ์ วัชรสินธุ	(30)
คำนำผู้เขียน	(34)
ถ้อยแถลงจากผู้เขียน ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 14	(38)
ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย	1
1. ก่อนกรุงเทพฯ	2
การก่อตัวของชุมชนในที่ราบลุ่มเจ้าพระยา	5
เมือง	8
เจ้าและรัฐ	10
เมืองชายฝั่งทะเลเป็นใหญ่	14
สมัยของสันติภาพและการค้า	16
สังคมอยุธยาตอนปลาย	25
เสียกรุง	30
สรุป	34

2. การเปลี่ยนผ่านของระบอบดั้งเดิม ทศวรรษ 2320 ถึงทศวรรษ 2400	36
จากอยุธยาถึงกรุงเทพฯ	37
การแผ่ขยายดินแดน	40
ตระกูลขุนนางใหญ่และกษัตริย์พุทธมามกะ	42
เศรษฐกิจตลาดขยายตัว	47
เจ้าสัว	50
ความเจริญ	53
แรงงานเกณฑ์ แรงงานอิสระ	60
สนธิสัญญาเบาว์ริง	64
สรุป	65
 3. การปฏิรูป ทศวรรษ 2400 ถึงทศวรรษ 2450	 68
ความเสื่อมสลายของระบอบการปกครองแบบเดิม	69
การบริหารประเทศ	75
การปักปันอาณาเขต	83
สร้างพลเมือง	87
สร้างความเป็นไทย	89
สร้างพลเมืองที่ดีกว่า	94
สถาบันกษัตริย์ ทนสมัยและอลังการ	98
การละคร สถาปัตยกรรม และประวัติศาสตร์	103
นักคิดสามัญชน	107
ขีดจำกัดของความศิวิไลซ์	110
สรุป	114
 4. ชาวนา พ่อค้า และข้าราชการ ทศวรรษ 2410 ถึงทศวรรษ 2470	 118
ภูมิทัศน์และสังคมชนบทเปลี่ยนแปลง	119
สังคมชาวนารายเล็ก	123
เมืองท่าในสมัยอาณานิคม	129
การค้าข้าวและการอุตสาหกรรมสมัยเริ่มแรก	133
สังคมเมืองหลวงของรัชชาติ	138
ภูมิทัศน์และสังคมกรุงเทพฯ	142
สรุป	146

5. ชาตินิยมหลายมิติ ทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2480	148
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ไม่ยอมตาย	150
การสร้างพื้นที่สาธารณะ	152
การปฏิเสธสมบูรณาญาสิทธิราชย์	155
สร้างความเป็นไทยเสียใหม่	159
ลูกจิ้นกับการเสลรัฐชาติ	161
การปฏิวัติ 2475	164
ความเจริญและความชอบธรรม	171
การพุ่งขึ้นของกองทัพ	176
การสร้างวัฒนธรรมหลังสมบูรณาญาสิทธิราชย์	178
โลกที่ลัทธิชาตินิยมต่างๆ แข่งกัน	182
มหาประเทศ มหาอาณาจักรไทย	186
สงครามโลกครั้งที่ 2	191
สรุป	195
 6. สมัยอเมริกันและพัฒนาการ ทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2510	 198
จากสงครามโลกสู่สงครามภายใน	200
การอุปถัมภ์จากสหรัฐฯ ภัยคอมมิวนิสต์ และทหารนิยม	205
พัฒนาการและกลุ่มทุน	215
เกษตรบุกเบิกเขตที่ราบสูง	221
สังคมชาวนากับระบบตลาด	226
บ้านกับเมือง	230
จากบรรดาเจ้าที่ดินสู่นามสกุล	232
สรุป	235
 7. อุดมการณ์หลากหลาย ทศวรรษ 2480 ถึงทศวรรษ 2510	 238
รัฐทหาร	240
การแผ่ขยายอำนาจของรัฐบาล	243
การฟื้นฟูสถาบันกษัตริย์	247
ขบวนการฝ่ายซ้าย	256
ป่าล้อมเมือง	259
นักศึกษา	262

ฝ่ายซ้าย	267
ฝ่ายปฏิรูป	268
ฝ่ายขวา	271
ทางออก	276
สรุป	279

8. โลกาวิวัฒน์และสังคมมวลชน 282

เศรษฐกิจเมืองเฟื่องฟู	284
มังกรผงาดลาย	289
สร้างชนชั้นกลาง	294
ชนชั้นคนงานอาบเหงื่อต่างน้ำ	296
สังคมชนบทปรับตัว	301
ชนบทยึดขึ้นสู่	306
สมัยสังคมมวลชน: สิ่งพิมพ์	312
สังคมมวลชน: การคมนาคมและสื่อสาร	315
เฉลิมฉลองความหลากหลาย	319
พรมแดนภายใน	323
ไม่ใช่คนแปลกหน้าอีกต่อไป	326
สรุป	329

9. การเมือง จาก พ.ศ. 2519 332

อุดมการณ์ของชาติและเอกลักษณ์ของชาติ	334
ทหารการเมือง และ “เปรมกิติไพบูลย์” 2523-2537	337
พระมหากษัตริย์ สถาบันสูงสุด	341
ธุรกิจการเมือง	346
นักธุรกิจจัดซื้อกับทหาร: สมัยชาติชาย 2531-2534	349
วิกฤตการเมือง 2534-2535	352
การปฏิรูปหรือ “ธนาภิบาลเมือง”	357
วิกฤตเศรษฐกิจ 2540	363
ปฏิวัติวิฤต	366
ไทยรักไทย	368
สรุป	375

10. ความรู้หน่วย พ.ศ. 2548-2564	378
เศรษฐกิจและสังคม	380
รัฐประหาร 2549	387
เหลืองและแดง	396
รัฐประหาร 2557	403
การสืบราชสันตติวงศ์	410
การเลือกตั้ง 2562 และพรรคอนาคตใหม่	414
สรุป	418
 ปัจจัยมบพ อนาคตประเทศไทย	 422
เชิงอรรถ	430
เกี่ยวกับผู้เขียน	462
 แผนที่	
1. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้บริเวณพื้นแผ่นดินใหญ่	4
2. เมืองและอาณาจักรโบราณ	17
3. ภูมิการเมืองก่อนการปฏิรูปสมัยรัชกาลที่ 5	79
4. เส้นพรมแดนสยาม วาดเมื่อ พ.ศ. 2435-2452	86
5. ประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2	193
6. ประเทศไทยร่วมสมัย	290
7. ผลการเลือกตั้ง พ.ศ. 2544-2554	370
 แผนภาพ	
1. ประมาณการประชากรภายในพรมแดนประเทศไทยสมัยใหม่	33
2. รายได้ต่อหัวตามราคาจริง พ.ศ. 2495-2555	285
 รูปภาพ	
1. พระราชวังหลวงที่กรุงศรีอยุธยาสมัยพระเจ้าปราสาททอง (ภาพขยายมาจากภาพเขียน “กรุงศรีอยุธยา” วาดโดย ดาวิด และโยฮันเนส วังโบนส์ ชาวฮอลันดา)	20

2. รีมฝั่งแม่น้ำกรุงศรีอยุธยาสมัยพระเพทราชา
(ภาพจาก สมุดรายวันของเอนเกลเบิร์ต แกมพ์เฟอร์
Engelbert Kaempfer) 24
3. พระสงฆ์เดินทางไปลังกา (ภาพเขียนจากสมุดภาพไตรภูมิ) 30
4. ภาพเขียน “กรุงเทพฯ พ.ศ. 2466” (บน)
และ “แม่น้ำกับเรือในบางกอก” (ล่าง)
วาดโดย ดร. จอร์จ ฟินเลย์สัน (George Finlayson)
นักธรรมชาติวิทยาที่เข้ามาสำรวจสยามและเวียดนาม
ใน ค.ศ. 1821 และ ค.ศ. 1822 (ภาพจาก *THAI ART & CULTURE:
Historic Manuscripts from Western Collections.
Heny Ginsburg. Silkworm Books, 2000*) 48
5. ครอบครัวของเจ้าสัวสมัยรัชกาลที่ 5 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ) 53
6. ชีวิตประจำวันของสามัญชน ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง
สมัยต้นรัตนโกสินทร์ (ภาพจาก Steve Van Beek) 55
7. (ซ้าย) พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ในฉลองพระองค์กษัตริย์สยาม
ถ่ายภาพโดย จิตร จิตราคณี, (ขวา) พ.ศ. 2407 ในฉลองพระองค์
แบบขุนนางจีน โดยผู้วาดนิรนาม และ (ล่าง) ภาพวาดทรงห้อมล้อม
ด้วยนางสนม โดยผู้ติดตามของขุนนางฝรั่งเศส กงต์ เดอ โบว์วรี
ที่เข้าเฝ้าฯ เมื่อ พ.ศ. 2409 74
8. ขุนนางไทยสมัยรัชกาลที่ 4 ก่อนอิทธิพลของชาติตะวันตก
หม่อมราโชทัย (ม.ร.ว. กระจ่าง อิศรางกูร) เครื่องแต่งกาย
และของตกแต่งมาจากหลายประเทศในเอเชีย ไทย จีน เปอร์เซีย
อาหรับ อินเดีย เฉพาะหนังสือเท่านั้นที่เป็นของฝรั่ง
(ภาพจาก หอจดหมายเหตุแห่งชาติ) 82
9. พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ทนสมัยและเปิดเผยพระองค์
ปลายรัชสมัย (ภาพจาก หอจดหมายเหตุแห่งชาติ) 101
10. สถาบันกษัตริย์และประวัติศาสตร์ สมเด็จพระเจ้าฟ้าวิสุทธิ
ทอดพระเนตรโบราณวัตถุ พ.ศ. 2450
(ภาพจาก หอจดหมายเหตุแห่งชาติ) 106
11. ภาพริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นป่าในสมัยก่อนการขยายตัว
ของนาบุงเบ็ก วาดโดย อองรี มูโอต์ พ.ศ. 2401
(ภาพจาก สยามสมาคม) 120

12. หญิงทำงาน เป็นลูกหลานของเชลยศึกชาวลาวซึ่งถูกกวาดต้อนมาอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี สันนิษฐานว่าเป็นภาพวาดจากรูปถ่ายโดย จอห์น ทอมสัน ที่ไปเยือนเพชรบุรี เมื่อ พ.ศ. 2408-2409 (ภาพจาก สยามสมาคม) 126
13. คนจีนอพยพบนเรือมาจากจีนใต้ (ภาพจาก Thai Labor Museum) 137
14. ภาพถ่ายแสดงชาวบ้านเล่นพนันข้างถนนสมัยรัชกาลที่ 5 ผู้หญิงยังไว้ผมสั้น ทั้งหญิงและชายยังนุ่งผ้า หมสไบหรือคล้องผ้า โดยไม่มีการตัดเย็บ (ภาพจาก หอจดหมายเหตุแห่งชาติ) 143
15. การ์ตูนจากหนังสือพิมพ์ “ศรีกรุง” พ.ศ. 2474 เลียดลิสงค์มสยามสมัยก่อน พ.ศ. 2475 156
16. นักปฏิวัติที่ปารีส พ.ศ. 2470 จากซ้ายไปขวา (นั่ง) ปรีดี พนมยงค์, หลวงวิจิตรวาทการ, ชม จารุรัตน์ (ยืน) ควง อภัยวงศ์, แฉบ อภัยวงศ์, ควง รักตะประจิต (ภาพจาก หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) 165
17. ชาตีสระและติดอาวุธ รูปปั้นปูนตั้งที่ฐานของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย พ.ศ. 2482 โดย คิลปี ฟิเรศรี (Corrado Feroci) เป็นครั้งแรกที่สยามมีอนุสาวรีย์ในประติมากรรมของรัฐชาติ แต่ทหารมีบทบาทหลัก (ภาพ ข้างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์) 181
18. แผนที่แสดงเส้นทางการเดินทางของชาวไทโบราณสู่สยาม จัดพิมพ์โดยกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2478-2479 187
19. ผู้ที่ได้รับรางวัลที่ 1 การประกวดเครื่องแต่งกายประเภทเวลาบ่ายและในโอกาสพิเศษ น่าจะอยู่ในช่วง พ.ศ. 2484 หรือ 2485 สมัยที่จอมพล ป. ธนรงศ์ให้เมืองไทยก้าวเข้าสู่ความทันสมัย (ภาพจาก หนังสือ จอมพล ป. พินุลสงคราม ครบรอบศตวรรษ จัดพิมพ์โดยมูลนิธิจอมพล ป. พ.ศ. 2540) 190
20. ทหารอเมริกันพักรบที่หาดพิทยา (ภาพจาก หนังสือพิมพ์ The Nation) 214
21. จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขณะเดินทางไปตรวจราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อวันที่ 25-27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2506 (ภาพจาก หนังสืองานศพจอมพล สฤษดิ์) 241

22. จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลี้ภัยไป ครอง จันตวงค์
และทองพันธ์ สุทธิมาศ เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2504
ที่ลานบินใกล้จังหวัดสกลนคร (ภาพ สะอาด อังกรวัธ) 246
23. พระมหากษัตริย์นักพัฒนา โครงการปลูกพืชทดแทนฝิ่น
และโครงการชลประทาน ทศวรรษ 2510
(ภาพจาก หนังสือพิมพ์ The Nation) 255
24. มวลชนเข้าร่วมการชุมนุม 1 วันก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516
(ภาพจาก หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) 266
25. คนงานหญิงที่โรงงานฮาร์วีย์ยอมถูกปลดจากงาน โดยเข้ายึดโรงงาน
และดำเนินการผลิตต่อไปภายใต้ระบบสหกรณ์ พ.ศ. 2517 272
26. นักศึกษาบาดเจ็บเลือดอาบหน้าในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
หลังจากที่ทหารบุกเข้าควบคุมเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519
(ภาพจาก หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) 275
27. ผู้สนับสนุน พคท. ในพิธีมอบอาวุธให้กับกองทัพไทยที่อุ้มผาง
เดือนธันวาคม พ.ศ. 2525 (ภาพจาก หนังสือพิมพ์ The Nation) 278
28. เกษตรกรเดินสู่การเมือง การประท้วง “โครงการ คจก.”
บนถนนมิตรภาพ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535
(ภาพจาก หนังสือพิมพ์ The Nation) 308
29. รถมอเตอร์ไซด์เป็นพาหนะของชนบทไทย
กับตลาดและชาติ (ภาพจาก Steve Van Beek) 315
30. “พฤษภาทมิฬ” ผู้ประท้วงรายหนึ่งที่ถูกต้องที่ถนนราชดำเนิน
เมื่อคืนวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2535
(ภาพจาก หนังสือพิมพ์ The Nation) 355
31. เลือดแดงชุมนุมใหญ่ เดือนมีนาคม-พฤษภาคม พ.ศ. 2553
(ภาพจาก ศูนย์ภาพมติชน-ข่าวสด) 399
- 32.เยาวชนทำการบ้านระหว่างการชุมนุมประท้วง เดือนตุลาคม พ.ศ. 2563
(ภาพจาก ศูนย์ภาพมติชน-ข่าวสด) 427

คำนำสำนักพิมพ์

ครั้งหนึ่ง เราบางคนอาจเคยมองว่าประวัติศาสตร์เป็นเพียงบทบันทึกของเรื่องราวที่ผ่านพ้นไปแล้วจากที่ไกลแสนไกล พ้นจากเนื้อตัวร่างกาย อย่างมากที่สุดจากคำสั่งสอนในห้องเรียน เราสักลึกลงไปเตือนให้จดจำประวัติศาสตร์เพียงเพื่อให้รู้ว่า “เราเป็นใคร” หรือ “เรามีรากอย่างไร” โดยที่ความเป็น “เรา” ในฐานะพลเมืองรุ่นปัจจุบันของชาติในประวัติศาสตร์อันยาวนานนั้นได้รับการกำหนด จัดรูป และบอกเล่าอย่างเป็นหนึ่งเดียวกับความเป็น “รัฐชาติ” แบบที่รัฐอยากให้เป็นอย่างอื่น

เวลาผ่านไป เราหลายคนอาจเริ่มตระหนักได้ว่าประวัติศาสตร์ไม่ใช่เพียงบทบันทึกถึงเหตุการณ์ที่ล่วงไป แต่คือการคัดเลือก เรียบเรียง และสร้างใหม่ของอดีตและความทรงจำต่อสิ่งต่างๆ ที่แท้จริงแล้วเต็มไปด้วยรอยปริแยกและความไม่ลงรอย ทั้งซับซ้อนและสอດประสาน มีเสียงที่ถูกเล่า มีเสียงที่ถูกกลบหาย มีประวัติศาสตร์ที่มุ่งถ่ายทอดความทรงจำกระแสหลัก และมีประวัติศาสตร์ที่วิพากษ์และสาบเข้าไปในประวัติศาสตร์เรื่องหลักนั้นเพื่อนำเสนอมุมมองและความทรงจำที่ต่างออกไป

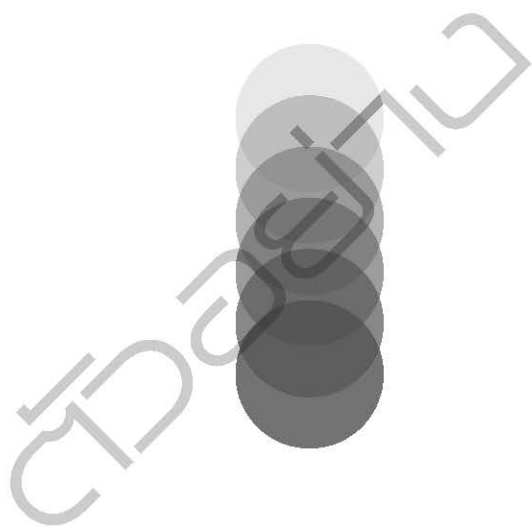
ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย โดยคริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร ฉายภาพกระแสความเปลี่ยนแปลงหลากหลายมิติที่ค่อยๆ ก่อรูปนับตั้งแต่ยุคก่อนกรุงเทพฯ สู่ “รัฐชาติ” และสังคมไทยร่วมสมัยทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง รวมถึงวัฒนธรรม ซึ่งชี้ให้เห็นความไม่ลงรอยและการสอດประสานเข้าด้วยกันของรอยปริแยกมากมายจากผู้คน อุดมการณ์ รวมถึงเงื่อนไขเฉพาะหน้าในระหว่าง

เส้นทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้เราเข้าใจความเป็นรัฐชาติอันหนึ่งอันเดียวซึ่งไม่เคยเป็นอันหนึ่งอันเดียวอย่างแท้จริงนั้นได้อย่างชัดเจนลุ่มลึกยิ่งขึ้น

ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 14 นี้ คือฉบับแปลปรับปรุงใหม่จาก *A History of Thailand* (4th Edition) ซึ่งสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์เพิ่งตีพิมพ์ไปเมื่อ พ.ศ. 2565 ที่ผ่านมาก ในการนี้ ผู้เขียนไม่เพียงปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมข้อมูลและเนื้อหาเดิมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นจากฉบับพิมพ์ครั้งก่อนๆ เท่านั้น ทว่ายังได้เรียบเรียงเหตุการณ์หลัง พ.ศ. 2540 ขึ้นใหม่ และต่อจุดของเรื่องราวเพื่อฉายภาพการเมืองไทยร่วมสมัยมาจนถึง พ.ศ. 2564 อันเป็นห้วงเวลาที่สังคมไทยและสังคมโลกเผชิญหน้าความเปลี่ยนแปลงพลิกผันครั้งใหญ่ทั้งจากโรคระบาด ความขัดแย้งทางการเมืองที่เข้มข้นเกลียว และการเบ่งบานขึ้นของพลังคนรุ่นใหม่ ที่ลุกขึ้นท้าทายอำนาจและร่วมเขียนประวัติศาสตร์บทใหม่ให้สังคมไทยในอนาคต

จำนวนพิมพ์ซ้ำถึง 14 ครั้งของ *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย* รวมถึงหนังสือประวัติศาสตร์-การเมืองมากมายที่เคยถูกเรียกขานว่าประวัติศาสตร์กระแสรองในช่วงเวลาไม่ถึงสิบปีที่ผ่านมาคงไม่อาจหมายความว่า สังคมที่ถูกกดทับด้วยประวัติศาสตร์กระแสหลักหนึ่งเดียวได้เปลี่ยนแปลงไปตลอดกาล หรือการทำลายตั้งคำถามต่ออำนาจใดจะง่ายด้วยราวพลิกฝ่ามือ แต่คงพอยืนยันได้ว่าประวัติศาสตร์ไม่ใช่เพียงบทบันทึกของเรื่องราวที่ผ่านพ้นไปแล้วจากที่ไกลแสนไกลหรือพ้นจากเนื้อตัวร่างกายของพวกเราที่มีชีวิต “ร่วมสมัย” ในกระแสธารอันยืดยาวของประวัติศาสตร์นี้อีกต่อไปแล้ว

สำนักพิมพ์มติชน

บทความพิเศษ:

ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย

สุจิตต์ วงษ์เทศ

“รัฐชาติไทยที่เรารู้จักในปัจจุบันก่อตัวขึ้นเมื่อในช่วง 200 กว่าปีมานี้ ชื่อประเทศ เขตแดน เมืองหลวง ความเป็น ‘ไทย’ ในฐานะเป็นชาติหนึ่ง และ รูปแบบของรัฐบาล ล้วนเป็นสิ่งที่ใหม่ทั้งสิ้น เพิ่งคิดประดิษฐ์ขึ้นมาในช่วงเวลา ดังกล่าว ชื่อ ‘ประเทศไทย’ ก็ตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2482 นี้เอง แม้ว่าจะได้ใช้ชื่อ ‘เมืองไทย’ มานานกว่านี้แล้ว”

ที่ยกมานี้เป็นข้อความย่อหน้าแรกสุดของหนังสือประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย โดย คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร มีประเด็นสำคัญมากคือ ข้อความว่า

“ความเป็น ‘ไทย’ ในฐานะเป็นชาติหนึ่ง--ล้วนเป็นสิ่งที่ใหม่ทั้งสิ้น” เพิ่งคิดประดิษฐ์ขึ้นมาในช่วง 200 กว่าปีมานี้เท่านั้น

ไม่ใช่ 700 ปี, 800 ปี หรือพันๆ ปี อย่างที่ทางการไทย (โดยเฉพาะ ในเครื่องบิน) ใช้ครอบงำป่าวร้องก้องโลกมานาน

หนังสือเล่มนี้ไม่มีแหล่งกำเนิดคนไทยจากเทือกเขาอัลไต, ไม่มีคนไทยถูกรุกรานจากจีนจนต้องอพยพลงอนาคตกองคเณศทางใต้, ไม่มีอาณาจักรล้านช้างเป็นของคนไทย, ไม่มีเรื่องคนไทยปลดแอกจากเป็นข้าขอม และไม่มีสุโขทัยเป็นราชธานีแห่งแรกของไทย ฯลฯ

มีแต่ความเป็นมาของดินแดนและผู้คนอันหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งผมเห็นว่าเป็นแนวทางสากลก้าวหน้าที่สุด แต่การศึกษาไทยไม่คุ้น เพราะถูก

ครอบงำจากสิ่งพิศมัยการมานับศตวรรษ

คริสและผาสุกบอกไว้ในประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัยว่า ราว พ.ศ. 2050 ชาวโปรตุเกสได้รับการบอกเล่าว่าที่ราบลุ่มเจ้าพระยาตอนล่างคือ “เมืองไทย” (หน้า 7)*

หลังบันทึกของชาวโปรตุเกสราว 200 ปี ชาวฝรั่งเศสก็ได้รับการบอกเล่าอีกว่า คนในเมืองไทยเรียกตัวเองว่า “คนไทย” และเป็น “ไทยน้อย” (หมายถึงลาลุ่มน้ำโขง)

ถ้าจริงตามนี้ แสดงว่าความเป็นคนไทยและเมืองไทยมีขึ้นบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาราว 500 ปีมาแล้ว ไม่ได้มีตั้งแต่อยู่เทือกเขาอัลไตตามตำราแห่งชาติที่หนึ่งเขียนยกเมฆ

บริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยามีขอบเขตพื้นที่เหนือสุดราวจังหวัดอุตรดิตถ์ (พื้นที่ไม่ใช่ไทย แต่เป็นลาว) ใต้สุดราวจังหวัดเพชรบุรี (ต่ำลงไปไม่ใช่ไทย แต่เป็นชาวนอกชาวเทศ)

มีผู้บอกผมว่าหลายคนไม่พอใจคำอธิบายอย่างนี้ แล้วมีปฏิกิริยาตำหนิต่อต้านมากทางสื่อสาธารณะ แต่ผมไม่เห็น และไม่ได้อ่าน เพราะใช้งานเฟซบุ๊กไม่เป็น ไม่เคยใช้

ถ้าจริงตามที่มีผู้บอกเล่ามา ก็ขอแนะนำให้ท่านที่ไม่พอใจหาอ่านพยานหลักฐานและคำอธิบายอีกในหนังสือประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัยของคริสกับผาสุกเล่มนี้ และเล่มอื่นๆ

คนส่วนมากมักครอบงำด้วยประวัติศาสตร์แห่งชาติ ว่าด้วยชนชาติไทยที่มีแต่เรื่องราวของราชวงศ์และสงคราม

**จึงไม่รู้ว่าถ้าจะเป็นคนไทยและประเทศไทย มีอย่างอื่นอีกมากนกที่
สำคัญกว่า หรือสำคัญพอๆ กัน**

ที่มา: คอลัมน์สยามประเทศไทย, มติชนรายวัน อังคารที่ 1 เมษายน 2557

*หมายเหตุ: มีการแก้ไขเลขหน้าของข้อมูลที่อ้างถึงให้ตรงกับเลขหน้าในฉบับพิมพ์ครั้งที่ 14 (2566)

บทความพิเศษ: ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย

นิธิ เอียวศรีวงศ์

ผมเชื่อมั่นมานานแล้วว่า หนึ่งในเครื่องมือการครอบงำสำคัญที่มนุษย์สามารถกระทำต่อกันได้คือความทรงจำเกี่ยวกับอดีต เพราะความทรงจำมีส่วนอย่างมากในการที่เราสร้างอัตลักษณ์ขึ้นมา หรือบอกแก่ตนเองและผู้อื่นว่า ฉันเป็นใคร มาจากไหน และพึงมีความสัมพันธ์กับคนอื่นอย่างไร

ประวัติของตระกูล ซึ่งไม่จำเป็นต้องออกมาในรูปของเรื่องราวเพียงอย่างเดียว อาจออกมาในรูปไม้คานเลี่ยมทอง รูปเล่าก่งไว้เปีย หรือคำประกาศพระราชทานนามสกุล ฯลฯ ล้วนมีส่วนกำหนดอัตลักษณ์ของลูกหลานในตระกูล

กลุ่มคน ไม่ว่าในตระกูล สมาคม โรงเรียน มหาวิทยาลัย บริษัท ชนชั้น หรือชาติ ฯลฯ จึงต้องมีความทรงจำร่วมกัน หากมีความพยายามจะครอบงำสูง ก็ยิ่งมีความจำเป็นจะต้องยึดกุมความทรงจำนั้นให้มั่นคงปลอดภัยจากการแทรกแซงให้แข็งแรงเพียงนั้น

และด้วยเหตุดังนั้น ผมจึงมีความใฝ่ฝันมานานว่า ลักวันหนึ่งผมคงสามารถเขียนหนังสือประวัติศาสตร์ไทยได้สักเล่ม ซึ่งเหมาะที่คนทั่วไปจะอ่าน หรือเหมาะที่จะใช้อ่านแนะนำสำหรับนักเรียนที่ไม่ประสงค์จะเรียนประวัติศาสตร์ แต่ต้องรู้ประวัติศาสตร์เป็นพื้นฐาน ผมหวังว่าจะเป็นหนังสือประวัติศาสตร์ที่เสนอความทรงจำอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่เปิดโอกาสให้คนกลุ่มใดให้อดีตเป็นเครื่องมือในการครอบงำคนอื่นอย่างง่าย ๆ อีก เพราะความทรงจำสำนวนของผมจะเปิดพื้นที่ให้แก่คนทุกกลุ่มในประวัติศาสตร์ได้เข้ามาสืบบทบาทตามที่เป็นจริงในอดีต

ไม่มีคำประณามพจน์ให้ใคร และไม่มีคำประณามหยาบเหยียดให้ใคร
อีกเหมือนกัน แต่จะทำให้เข้าใจเงื่อนไขต่างๆ ที่แวดล้อมการกระทำและความ
คิดของบุคคล สถาบัน องค์กร และกลุ่มคนในอดีต

แต่ผมก็ไม่เคยสามารถทำความเข้าใจให้เป็นจริงได้ เพราะรู้ว่าคุณ
ความสามารถของตนยังไม่พอ ได้แต่ฝันๆ ไปโดยไม่ได้เตรียมตัวเองให้พร้อม
จะทำได้มาหลายสิบปี

บัดนี้ถึงเวลาที่ผมไม่ต้องฝันแล้ว เพราะมีคนทำอย่างที่ผมอยากทำ
ไปแล้ว ข้าพเจ้าได้คิดว่าผมจะมีความสามารถทำได้เองเสียอีก นั่นคือ อาจารย์
ผาสุก พงษ์ไพจิตร และอาจารย์คริส เบเกอร์ ได้เขียนประวัติศาสตร์ไทยร่วม
สมัยขึ้น แต่เดิมเขียนเป็นภาษาอังกฤษตามคำเชิญของสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
เคมบริดจ์ ตอนนี้น่าจะได้แปลออกเป็นภาษาไทย และจัดพิมพ์เรียบร้อยแล้ว
โดยสำนักพิมพ์มติชน

เวลาที่นักประวัติศาสตร์เรียกว่า “ร่วมสมัย” โบราณจัง เพราะมันไม่ได้
หมายความว่าเมื่อวานนี้ หนังสือเล่มนี้ครอบคลุมเนื้อหาอย่างสรุปๆ มาตั้งแต่
ก่อนประวัติศาสตร์ แต่ตัวเนื้อหาไม่ให้ความสำคัญเท่ากับความเข้าใจเกี่ยวกับ
เนื้อหา เช่น เข้าใจว่าคนไทยอพยพลงมาเป็นใหญ่เหนือชนชาติอื่นทั้งหมดใน
แหลมทอง ก็ทำให้เรามองบทบาทของ “ชาติ” เราในการปกครองไปอย่างหนึ่ง

หากเข้าใจว่า ที่เรียกคนไทยในปัจจุบันนั้นร้อยพ่อพันแม่ ทั้งกลุ่มชาติ
พันธุ์ที่หลากหลายซึ่งอยู่ในดินแดนแถบนี้มาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์ และทั้ง
อีกหลายกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาหรือถูกกวาดต้อนเข้ามา เราก็มองบทบาท
ของ “ชาติ” ในการปกครองไปอีกอย่างหนึ่ง ความเข้าใจที่แตกต่างกันต่อประวัติ
ศาสตร์โบราณ เป็นประเด็นหลักอันหนึ่งของการช่วงชิงความหมายของคำว่า
“ชาติ” ในจินตนาการเกี่ยวกับชาติในสมัยหลัง จึงจำเป็นต้องพูดถึงไว้อย่างย่อๆ
มาตั้งแต่ต้น

ส่วนใหญ่ของเนื้อหาประวัติศาสตร์ร่วมสมัยคือ ตั้งแต่ประมาณ 200
กว่าปีที่ผ่านมา อันเป็นเรื่องราวของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ทั้งใน
ทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม กฎบัญญัติ ฯลฯ จนทำให้เกิดเมืองไทย
ที่เราพบเห็นอยู่ในทุกวันนี้ แม้ว่าพูดถึงความเปลี่ยนแปลงหลายด้าน แต่ก็มอง
เห็นความสัมพันธ์ของด้านต่างๆ อยู่ตลอดเวลา เช่น ความจำเป็นที่จะต้องหา
ตลาดใหม่นอกจีนหลังสงครามฝิ่นไปแล้ว ทำให้เราต้องหันไปหาตลาดที่ฝรั่ง

ครอบงำมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และการ “เปิดประเทศ” ก็เป็นทางเลือกหนึ่งที่ตอบสนองประโยชน์ของคนหลายกลุ่มในขณะนั้น ไม่ได้เกิดจากการมองการณ์ไกลของผู้ใดเพียงอย่างเดียว

ความสามารถในการเชื่อมโยงปัจจัยหลากหลายด้าน ทั้งภายในภายนอก ทั้งที่มาจากชนชั้นนำและมาจากคนเล็กคนน้อยหลากหลายประเภทเช่นนี้แหละ ที่ทำให้ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัยสร้างพลวัตหรือพลังขับเคลื่อนประวัติศาสตร์จากเนื้อหาของประวัติศาสตร์เอง (historicism) พลังขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์ไทยในทัศนะของนักประวัติศาสตร์ไทยรุ่นก่อน คือผู้นำหรือพระมหากษัตริย์ แต่พลวัตที่แคบอย่างนั้น หยั่งไม่ถึงความสลับซับซ้อนของความเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์ ฉะนั้น หากหนังสือเล่มนี้ถูกอ่านอย่างแพร่หลายมากขึ้น ก็จะเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของคนไทยจำนวนมาก

(ซึ่งก็จะยกระดับความขัดแย้งทางการเมืองไปสู่อะไรที่สร้างสรรค์กว่าปัจจุบัน เช่น เปลี่ยนไปสู่นโยบายแทนบุคคล)

ความหลากหลายจึงเป็นหัวใจสำคัญของประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย ไม่แต่เพียงมีความหลากหลายของชาติพันธุ์เท่านั้นที่ประกอบกันขึ้นเป็นพสกนิกร (subject) ของรัฐไทยโบราณหลายรัฐ แต่ยังมีความหลากหลายทางสถานะทางเศรษฐกิจ-สังคม (ชนชั้น?) อีกด้วย คนทั้งหมดเหล่านี้ล้วนเป็น “ตัวละคร” ของเรื่อง มีบทบาทและมีส่วนในการทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์ไทย หรืออย่างน้อยก็ทำให้อุณหภูมิของความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ขั้วขึ้น โดยที่เขาเหล่านั้นอาจไม่ได้คิดถึง “ชาติ” เลย เพียงแต่ตอบสนองต่อเงื่อนไขในชีวิตที่เปลี่ยนไปเพื่อรักษาหรือเพิ่มพูนประโยชน์ ทั้งในทางเศรษฐกิจและทางอื่นๆ ของตนเอง กลายเป็นพลังขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคม โดยไม่มีใครตั้งใจ

เหมือนความเปลี่ยนแปลงนานาชนิดที่เราพบได้ในชีวิตจริงของเราเอง

ดังนั้น นอกจากพระมหากษัตริย์ เจ้านาย เจ้าประเทศราช ขุนนาง เจ้าสัว ข้าศึก ฯลฯ แล้ว ยังมีตัวละครอีกมากมายในประวัติศาสตร์ พ่อค้าจีนที่เที่ยวรับซื้อข้าวจากชาวนาก็เป็นตัวละครหนึ่ง กระฎุมพีข้าราชการที่ไร้เส้นในระบบราชการก็เป็นตัวละครหนึ่ง แรงงานอพยพชาวอีสานก็เป็นตัวละครหนึ่ง พุ่มพวง ดวงจันทร์, สายัณห์ สัญญา, สมรักษ์ คำสิงห์ จนมะแต่มะกิด ภิรมย์

ก็มีบทบาทที่ต้องกล่าวถึงในประวัติศาสตร์ไทยแบบนี้

บางครั้งก็กล่าวถึงบทบาทของเขา บางครั้งก็กล่าวถึงเขาในฐานะเป็นตัว
แทนของแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงบางอย่าง บางครั้งก็เป็นตัวแทนของกลุ่มคน
ประเภทเดียวกับเขา...ใครๆ ก็มีชื่อในประวัติศาสตร์ได้ โดยไม่จำเป็นต้องเป็น
มหาบุรุษหรือมหาผู้ร้าย

กว่าจะเล่าประวัติศาสตร์ให้ครอบคลุมไม่หมดทุกส่วน ทั้งไม่ทิ้งความ
ซับซ้อนซ่อนเงื่อนของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ด้วยได้เช่นนี้ อาจารย์ผาสุก
และอาจารย์คริสต้องใช้หลักฐานมากมายและหลากหลายประเภทมาก หาก
นักเรียนประวัติศาสตร์อ่านหนังสือนี้ด้วยความสังเกตหลักฐานที่ถูกนำมาใช้ก็คง
ได้ประโยชน์ เพราะไม่แต่เพียงเอกสารของทางราชการ หรือสิ่งพิมพ์ร่วมยุคสมัย
เท่านั้นที่บอกให้เราประมาณได้ว่า ได้เกิดอะไรขึ้นในอดีต ภาพยนตร์ เรื่องสั้น
เพลงลูกทุ่ง บทกวีร่วมสมัย วรรณคดี ตลกทีวี ลำานนาทนายรุ่น ฯลฯ ล้วน
เผยนัยบางอย่างที่ทำให้เราเข้าใจความคิดและการกระทำของคนในแต่ละสมัย
และสาเหตุหรือเงื่อนไขที่ทำให้เขาเป็นอย่างที่เขาเป็น และทำอย่างที่เขาทำ

ทั้งหมดเหล่านี้เขียนขึ้นด้วยภาษาเรียบง่าย ไม่มีศัพท์แสงวิชาการที่ยาก
แก่ความเข้าใจทั้งของผู้อ่าน (และบางครั้งผู้เขียนด้วย) อ่านสนุก เพราะเป็น
เรื่องราวที่เป็นเหตุเป็นผลส่งทอดกันไปตามลำดับแห่งตรรกะธรรมดาของมนุษย์
ปัจจุบัน (คือไม่ใช่ลักแต่ตามลำดับของเวลา)

เป็นเรื่องน่ายินดีที่หนังสือนี้ได้ถูกแปล (และเขียน) ในภาษาไทยแล้ว
ผมเชื่อว่าจะเป็นหนังสือที่ต้องถูกพิมพ์ซ้ำแล้วซ้ำอีกไปอีกหลายปี คงปรากฏใน
บัญชีหนังสือต้องอ่านของนักศึกษาสายสังคมศาสตร์ทุกแขนง เป็นการปูพื้น
ความรู้ประวัติศาสตร์ไทยที่กระชับและดีที่สุด โดยไม่ต้องเสียเวลาพูดในชั้นเรียน
ในขณะเดียวกัน ก็เหมาะแก่คนไทยทั่วไปจะอ่าน แม้แต่ที่จบการศึกษาไปแล้ว
ก็ตาม เพราะเมื่อคนไทยมองอดีตไปในแนวนี้ ก็จะทำให้คนไทยต้องตั้งคำถาม
กับตนเองในเรื่องอื่นๆ อีกหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นในทางเศรษฐศาสตร์ การเมือง
สังคม วัฒนธรรม จริยธรรมและศีลธรรม ความยุติธรรม ระเบียบทางสังคม
 ฯลฯ อย่างน้อยก็ทำให้ต้องตั้งคำถามกับข้อสรุปที่จำถูกสอนให้ยึดถือมานาน
แล้วอาจได้คำตอบเหมือนเดิมก็ได้ แต่จะเป็นครั้งแรกที่ทำให้ต้องคิดทบทวน
อะไรต่อมิอะไรที่ถือๆ กันมาโดยไม่เคยตั้งคำถาม

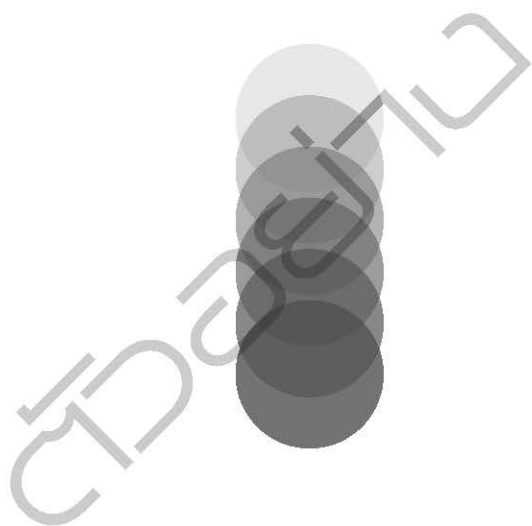
ในโลกนี้มีหนังสืออยู่สองประเภท หนึ่งคือหนังสือที่อ่านแล้วทำให้เราเป็น
อย่างที่เราเป็นหนักแน่นขึ้น รัดกุมขึ้น มั่นใจมากขึ้น ฯลฯ หนังสืออีกประเภท

หนึ่งคือหนังสือที่อ่านแล้วทำให้เราจากกลายเป็นคนใหม่ที่ไม่เหมือนเดิม มากบ้าง
น้อยบ้างแล้วแต่บุคคล

ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย เป็นหนังสือประเภทหลังนี้

ที่มา: พิมพ์ครั้งแรก มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับประจำวันที่ 2-8 พฤษภาคม 2557

CRD

บทความพิเศษ: คนไทยกับประวัติศาสตร์

ดร. วิรพงษ์ งามามกุล

คนไทยโดยส่วนรวมแล้วไม่ค่อยสนใจประวัติศาสตร์เมื่อสมัยเรียนหนังสือวิชาประวัติศาสตร์ไทยและประวัติศาสตร์สากลล้วนแต่เป็นวิชาบังคับแต่เรียนจบแล้วคนส่วนใหญ่ก็จะลืมไปหมดเมื่อเติบโตขึ้น สังเกตจากวงสนทนาทุกคนก็จะลืมไปหมดแล้ว แทบจะไม่มีใครจำอะไรได้เลย ถ้าใครยังพอจำได้ก็จะเป็นกรณีพิเศษ

อาจจะเป็นไปได้ว่า การบันทึกประวัติศาสตร์ของเรามีข้อบกพร่องหลายอย่าง เพราะการไม่สนใจบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ที่ตนพบเห็นหรือได้ยิน เพราะไม่เป็นอุปนิสัยของคนไทย อีกทั้งผู้ที่รู้หนังสือก็มีน้อย รู้หนังสือกันก็แต่ในแวดวงของพระภิกษุ ส่วนผู้หญิงนั้นดูจะเป็นข้อห้ามไม่ให้เรียนหนังสือ แม้ว่าอยากจะเรียนก็ค่อนข้างลำบาก เพราะการเรียนหนังสือต้องเรียนกับพระภิกษุในวัด จะสอนจะเรียนในบ้านก็คงลำบาก ก็เลยเป็นนิสัยประจำชาติตกทอดมาแต่โบราณกาลมาจนถึงทุกวันนี้

ไม่เหมือนประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ประเทศจีน เวียดนาม ญี่ปุ่น เนื่องจากมีระบบสอบเข้ารับราชการ การเรียนหนังสือ เพื่อให้อ่านออกเขียนได้ แต่งโคลงกลอนได้ จึงเป็นวิถีทางอันหนึ่งที่จะทำให้ได้เข้าสู่ระบบราชการ การทำมาค้าขาย เลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมได้

เมื่อมีคนรู้หนังสือเป็นวงกว้าง ก็คงจะเป็นปัจจัยอันหนึ่งที่ทำให้มีผู้จดบันทึก เหตุการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ของประชาชน ในด้านต่างๆ และรวบรวมทำเป็นประวัติศาสตร์อย่าง

เป็นระบบได้

ความที่ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ ริเริ่มเป็นระบบขึ้นจากผลงานของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาจักรีราชานุกาฬและต่างชาติ ซึ่งส่วนใหญ่ก็มีพื้นฐานมาจากพระราชพงศาวดาร อันเป็นการบันทึกเรื่องราวในราชวงศ์ต่างๆ เสียเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้เป็นการวิเคราะห์ในแง่การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา วัฒนธรรม ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างยิ่ง

ประเทศไทยแม้ว่าจะไม่ใช่ประเทศใหญ่โต แต่ท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นต่างก็มีเอกลักษณ์ของตนเอง ทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ชนเผ่า ความรู้สึกนึกคิด คุณค่าของสังคม การทำมาหากิน การดำรงชีวิต ผู้คนในแต่ละท้องถิ่นน่าจะได้ทราบประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นตนว่าเป็นอย่างไร แต่ขณะนี้คนส่วนใหญ่ไม่เคยรู้เลยว่าท้องถิ่นของตนมีความเป็นมาอย่างไร

เมื่อสัปดาห์ที่แล้วได้มีโอกาสอ่านต้นฉบับหนังสือเรื่อง “ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย” ของ ดร. คริส เบเคอร์ กับ ดร. ผาสุก พงษ์ไพจิตร ซึ่งจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มติชน เมื่อได้รับต้นฉบับซึ่งมีความยาวถึง 432 หน้าก็ตั้งใจอ่านใช้เวลาอ่านไม่กี่วันก็อ่านจบ เพราะผู้เขียนทั้งสองท่านมีผลงานที่โดดเด่นทางด้านประวัติศาสตร์ ได้รับรางวัลดีเยี่ยมอยู่เป็นจำนวนมาก อีกทั้ง ดร. ผาสุก พงษ์ไพจิตร ก็เป็นผู้ที่รู้จักคุ้นเคยกันมาเป็นเวลานานกว่า 40 ปี เคยสอนหนังสืออยู่ด้วยกันที่คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ ดร. ผาสุก จบการศึกษาระดับเศรษฐศาสตร์มาจากมหาวิทยาลัยไมเนซ ประเทศออสเตรเลีย ก่อนที่จะไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ เช่นเดียวกับ ดร. คริส เบเคอร์ ซึ่งก็มีผลงานที่โดดเด่นตีพิมพ์ออกมามากมายเช่นเดียวกัน

หนังสือเล่มนี้เป็นผลงานที่ใช้ข้อมูลหลักฐานทางเอกสารต่างๆ มากมาย จนไม่อาจคิดได้ว่าสำหรับคนสองคนจะสามารถค้นคว้าอ่านหนังสือและเอกสารได้มากมายได้ถึงขนาดนี้ ที่สำคัญคือ สามารถบันทึกเรื่องราวอย่างเป็นระบบเพื่อผลิตออกมาเป็นเอกสารที่น่าจะมีความสำคัญที่สุดสำหรับผู้สนใจประวัติศาสตร์ไทย

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ในคำนำของผู้เขียนแม้ว่าผู้เขียนจะยอมรับว่าเป็นหนังสือที่ “เน้นให้รัฐชาติเป็นแกนเรื่อง” กล่าวคือ “รัฐ” เป็นประธานของเรื่อง แต่การดำเนินเรื่องก็ไม่ได้มีแต่เรื่องราวความเป็นมาเป็นไปของ “รัฐ” เท่านั้น

เริ่มตั้งแต่ความเป็นมาของ “คนไทย” ก่อนที่จะมี “รัฐชาติ” ใน 2 บทแรก เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจสภาพภูมิศาสตร์ การก่อตัวขึ้นของสังคม เศรษฐกิจ

อาชีพ การผลิต การค้า การก่อตัวขึ้นของเมือง ศาสนาพุทธเถรวาท การหลั่งไหลของชนเผ่าต่างๆ รวมทั้งคนจีนแต่จ้าวและไม่ใช่แต่จ้าว จึงก่อให้เกิดสังคมที่ผสมผสานระหว่างคนหลายเชื้อชาติในเมืองไทย ความเป็นมาดังกล่าวย่อมกระทบต่อสถาบันทางการเมือง การทหาร ระบบราชการ การบริหารราชการแผ่นดินในยุคก่อนการสถาปนา “รัฐชาติ” ขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย

ด้วยอิทธิพลของลัทธิอาณานิคมในศตวรรษที่ 19 ความจำเป็นที่จะต้องสร้าง “รัฐ” สมัยใหม่ก็ปรากฏเป็นของจริงมากขึ้น เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในยุโรป มิฉะนั้นความเป็น “รัฐ” อาจจะไม่เหลืออยู่เลย

ในแต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของกรุงรัตนโกสินทร์ มาจนถึงปัจจุบัน ได้แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่าง “รัฐ” กับสังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งพลังจากต่างประเทศอย่างละเอียดลออที่สุดไว้ในหนังสือเล่มเดียวกัน ทำให้มองเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของ “รัฐไทย” ในมิติต่างๆ อย่างครบถ้วน ไม่ใช่เฉพาะเรื่องในศูนย์กลางอำนาจรัฐเท่านั้น แต่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงในเมืองรอบนอก สังคมในหัวเมืองสำคัญ รวมทั้งสังคมชนบทด้วย

เนื่องจาก ดร. ผาสุกเป็นนักเศรษฐศาสตร์ด้วย หนังสือเล่มนี้จึงให้น้ำหนักเน้นไปถึงประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของประเทศไทยด้วยว่า โครงสร้างสถาบันและพลังทางเศรษฐกิจตลอดระยะเวลากว่า 300 ปีที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ปัจจัยการผลิตที่สำคัญคือ ที่ดิน แรงงาน พูน และเทคโนโลยี เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ความเป็นมาอย่างไร มีอิทธิพลต่อการจัดการกับทรัพยากรต่างๆ นั้นอย่างไร

การปฏิรูปประเทศครั้งใหญ่ในทศวรรษ 2400 ถึงทศวรรษ 2450 ช่วงการหลั่งไหลเข้ามาของอิทธิพลทางการเมือง เศรษฐกิจ การค้าระหว่างประเทศของตะวันตก ทำให้ “รัฐชาติ” ของไทยต้องทำอะไรหลายอย่าง เพื่อบริหารตามอิทธิพลของตะวันตก ซึ่งหลายอย่างก็ยังเป็นปัญหาที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ปัญหาการปักปันเขตแดน เป็นต้น

ความล้มเหลวของ “คณะทหาร” ภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 อันเกิดจากการประนีประนอมระหว่างคณะราษฎรกับคณะบุคคลที่อยู่ในระบอบเก่า ซึ่งระยะหลังมีการนำมาวิเคราะห์ จากงานวิจัยของประวัติศาสตร์ในยุคหลังๆ

ประวัติศาสตร์ร่วมสมัยจริงๆ ก็คงเป็นยุคหลังการทำรัฐประหารของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี 2500 และตามมาด้วยการปฏิวัติตัวเองในปี 2501 คณะปฏิวัติของจอมพล สฤษดิ์ยังยึดครองอำนาจเรื่อยมาจนถึงเหตุการณ์

14 ตุลาคม 2516 แม้ว่าจอมพล สฤษดิ์ นายกรัฐมนตรี จะถึงแก่อสัญกรรมไปแล้วในปลายปี 2506

เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เมื่อมีการรัฐประหาร สถาปนาเมืองก็เปลี่ยนไป จนกระทั่งมีการประท้วงครั้งใหญ่ในปี 2535 เพื่อโค่นล้มรัฐบาลของ พล.อ. สุจินดา คราประยูร

หนังสือเล่มนี้รวบรวมข้อมูลที่เป็นข้อมูลสาธารณะไว้อย่างสมบูรณ์ เรียบมาจนถึงกำเนิดของพรรคไทยรักไทย ซึ่งเป็นคู่ต่อสู้ที่สำคัญของพรรคประชาธิปัตย์ จนถึงองค์กรอิสระที่ก้าวเข้ามาสืบบทบาททางการเมือง เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการการเลือกตั้ง และศาลยุติธรรม ที่มีประเพณีมาตลอดว่าไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองในสายตาของประชาชนก็เริ่มเข้ามาสืบบทบาทมากขึ้น

บทบาทของการสื่อสารโทรคมนาคมทำให้การเปลี่ยนแปลงมีอัตราเร่งมากขึ้นในระยะสิบกว่าปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดความตื่นตัวทางการเมืองในต่างจังหวัด อันเป็นปัจจัยให้ประชาชนในต่างจังหวัดสามารถแสดงออกผ่านทางสื่อต่างๆ หลายช่องทาง นอกจากสื่อกระแสหลัก

สำหรับประวัติศาสตร์ร่วมสมัยที่บุคคลที่เกี่ยวข้องยังมีชีวิตอยู่ โครงสร้างทางการเมือง โครงสร้างทางสังคมยังคงดำรงอยู่ บางทีก็เป็นการยากที่จะเสนอข้อมูลที่ไม่ใช่ข้อมูลสาธารณะ แต่สำหรับข้อมูลที่เป็นสาธารณะแล้ว หนังสือเล่มนี้ได้บรรจุไว้อย่างกว้างขวางและครบถ้วน ซึ่งจะเป็นข้อมูลให้นักประวัติศาสตร์ได้ใช้เป็นพื้นฐานในการถกเถียงและทำวิจัยเพื่อค้นคว้าความจริงต่อไปในอนาคต

เรื่องสุดท้ายที่ขอชมเชยก็คือ ผู้เขียนได้ไปค้นหารูปภาพเก่าและใหม่มาพิมพ์ลงไว้มากมาย หลายๆ รูปก็เคยเห็นแล้วแต่จำไม่ได้ แต่หลายๆ รูปก็ยังไม่เคยเห็น ทำให้หนังสือทรงคุณค่ามากยิ่งขึ้น

ใครที่สนใจประวัติศาสตร์ไทย ไม่ควรพลาดที่จะมีไว้เป็นหนังสืออ้างอิงต่อไป

ขอแสดงความยินดีกับคุณคริสและอาจารย์มาสุกอย่างจริงใจ

ที่มา: พิมพ์ครั้งแรก หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน, พุทธศักราช 2557

บทความพิเศษ:

ทำไมถึงควรอ่าน ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย

พริษฐ์ วัชรภูมิ

ประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่มีมนตร์ขลังสะกดใจให้ศึกษาอย่างขะมัก่งนในทัศนะของผม แต่สำหรับคนรอบตัวผมหลายคน มนตร์ดังกล่าวดูจะมีอำนาจพลักดันให้เบือนหน้าหนีหลบไปเสียก่อน ในทัศนะของพวกเขา ประวัติศาสตร์เป็นวิชาอันแสนไกลตัว เต็มไปด้วยเรื่องราวจักรๆ วงศ์ๆ ของบุคคลต่างๆ ที่เกิดและตายไปก่อนที่จะปูของปูะปฏิสนธิขึ้นเสียอีก ซ้ำร้าย บางคนยังรู้สึกว่าวิชานี้เป็นวิชาแห่งความหลอกลวงที่มีจุดมุ่งหมายหลักเพียงเพื่อกล่อมประสาทของผู้เรียนให้หลงใหลได้ปลื้มกับอดีตที่ไม่ได้อยู่จริง และกระตุ้นประสาทให้รู้สึกบ้าคลั่งไปทางใดทางหนึ่งตามที่มีผู้นำมาใช้ในการกำหนดหลักสูตร (ซึ่งก็คือรัฐ) มาดหมาย

ทัศนะดังกล่าวไม่เป็นธรรมต่อตัววิชาประวัติศาสตร์เอาเสียเลย แต่ก็เป็นเรื่องที่เข้าใจได้และไม่ใช้ความผิดของคนรอบตัวผมเลยที่จะมีความคิดเห็นและความรู้สึกเช่นนี้ เพราะการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย (และอีกหลายประเทศ) ก็มักจะเน้นบังคับให้ผู้เรียนต้องท่องจำเรื่องราวในอดีตอันไกลโพ้นโดยปราศจากการเชื่อมโยงถึงปัจจุบัน ทั้งยังเป็นเรื่องราวของชนชั้นปกครองเสียส่วนมาก และหมกมุ่นกับการสร้างภาพอดีตตามจินตนาการโดยไม่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่าประวัติศาสตร์ล้วนแต่เป็นเพียงมุมมองและความเข้าใจที่คนปัจจุบันมีต่ออดีตทั้งสิ้น ไม่สอนให้ผู้เรียนประเมินและตั้งคำถามต่อมุมมองและความเข้าใจเช่นนั้นว่าน่าเชื่อถือหรือตรงกับข้อเท็จจริงมากน้อยเพียงใด ในแง่นี้ ประวัติศาสตร์ที่เรียนที่สอนในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานก็อาจจัดเป็นสารออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท ทั้งทำให้ง่วง ทำให้หลอน ทำให้คลั่ง และ

ทำให้เรื่องดังกล่าวของคนรอบตัวผมก็เป็นได้

หากแต่การศึกษาประวัติศาสตร์อย่างลึกซึ้งและกว้างขวางนอกเหนือจากที่เรียนและสอนในระบบการศึกษานั้นมีคุณค่ามากกว่าที่หลายๆ คนเข้าใจ เพราะแท้จริงแล้ว ประวัติศาสตร์มิได้เป็นเพียงวิชาที่ศึกษาเรื่อง “ของเก่าๆ” หรือสิ่งที่เกิดขึ้นหรือมีมาในอดีตเพียงเท่านั้น แต่จะต้องศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นภาพว่าที่ผ่านมา คน สัตว์ สิ่งของ ความคิด หรืออะไรก็ตามที่มุ่งศึกษานั้นผ่านความเปลี่ยนแปลงมาอย่างไรบ้าง รวมถึงว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร มีปัจจัยใดที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ดังที่ อี. เอช. คาร์ (E. H. Carr) เคยให้ความคิดเห็นไว้ว่าวิชาประวัติศาสตร์คือการศึกษาวาดด้วยความเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ กระทั่งอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ก็ได้เคยออกความเห็นไว้ว่า คำว่า “History” ซึ่งปัจจุบันมีคำแปลภาษาไทยว่าประวัติศาสตร์นั้น ควรจะแปลเป็นภาษาไทยว่า “วิวัฒนาการ” เพื่อสะท้อนความหมายที่แท้จริงของวิชานี้ ว่าเป็นการศึกษาว่าด้วยพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของมนุษย์และสังคม จากอดีตมาสู่ปัจจุบัน ซึ่งอาจดำเนินเกี่ยวเนื่องไปถึงอนาคต

เพราะฉะนั้น การศึกษาประวัติศาสตร์จึงมีความสำคัญยิ่งต่อผู้ที่ถวิลหาความเปลี่ยนแปลงหรือต้องการลงมือเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงนั้น เพราะการทำความเข้าใจอดีตหรือที่มาที่ไปของสิ่งที่เราต้องการเปลี่ยนแปลงย่อมทำให้เราเข้าใจสิ่งที่เราต้องการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันได้ทะลุปรุโปร่งยิ่งขึ้น เมื่อยิ่งศึกษาประวัติศาสตร์อย่างกว้างขวางจากบทวิเคราะห์หลากหลายฉบับยิ่งขึ้นก็ยิ่งได้เห็นเหตุและปัจจัยในคามเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ผ่านมา ซึ่งจะทำให้ผู้ที่ลงมือเปลี่ยนแปลงได้เห็นโอกาสแห่งความเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจซ่อนเร้นในหลืบที่นึกไม่ถึง เห็นบทเรียนจากความพยายามเปลี่ยนแปลงที่ไม่สำเร็จครั้งที่ผ่านมา และได้เห็นบทบาทของตนในการเปลี่ยนแปลงที่อาจกำลังเกิดขึ้น หรือยิ่งไปกว่านั้น ได้เห็นว่าแท้จริงแล้วตนก็อาจเป็นส่วนหนึ่งของกระแสธารความเปลี่ยนแปลงในทางใดทางหนึ่งอยู่โดยไม่รู้ตัว ด้วยเหตุนี้ ผู้มีชื่อเสียงทั้งหลายที่มีบทบาทในเรื่องราวของความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญๆ เช่น นโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonaparte) ปรีดี พนมยงค์ หรือนายพล ชาร์ลส์ เดอ โกลล์ (Charles de Gaulle) ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ทั้งสิ้น

หนังสือ *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย* เองก็เป็นบทวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ฉบับหนึ่งที่ฉายภาพเหตุและปัจจัยแห่งความเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ไทย ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมให้ผู้อ่านทำความเข้าใจได้ ผมเองได้อ่าน

หนังสือเล่มนี้อย่างละเอียดระหว่างที่อดอาหารเพื่อประท้วงความอยุติธรรมที่ได้รับ ระหว่างพยายามก่อความเปลี่ยนแปลง และเมื่อได้อ่านแล้วก็ได้กระตุ้นความคิด เกี่ยวกับการแสวงหาความเปลี่ยนแปลงเช่นกัน ในหนังสือเล่มนี้ อาจารย์ผาสุก และอาจารย์คริสได้แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการเมือง ไทยนับแต่ศตวรรษที่แล้วมามีได้เกิดขึ้นอย่างลอยๆ แบบ “ฟ้าประทาน” แต่มี ที่มาที่ไปจากการเติบโตของหน่วยเศรษฐกิจที่พัฒนาขึ้นจนทำให้วิถีชีวิตของผู้คน เปลี่ยนแปลงและกลายเป็นแรงขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวหน้า เมื่อแรงดังกล่าว ปะทะกับโครงสร้างการปกครองที่ไม่อาจปรับตัวได้ทันยุคสมัยจึงเกิดเป็นเหตุการณ์ เปลี่ยนแปลงอย่างแตกหักเช่นการปฏิวัติสยามเมื่อ ค.ศ. 1932 (พ.ศ. 2475) ซึ่ง ถูกฉายภาพโดยนักประวัติศาสตร์ฝ่ายอนุรักษนิยมว่าเป็นการกระทำโดย “ชิงสุก ก่อนหาม” หากได้อ่านหนังสือเล่มนี้จะสามารถเข้าใจได้ทันทีว่าการปฏิวัติครั้งนั้น เกิดขึ้นและสำเร็จลุล่วงได้เพราะเหตุและปัจจัยในสังคมนั้น “สุกงอมคาตัน” ไม่ เสียนแล้ว

ในการตีพิมพ์ฉบับปรับปรุงครั้งล่าสุดนี้ อาจารย์ที่เป็นผู้เขียนทั้ง 2 ท่าน ได้เพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองร่วมสมัยซึ่งได้นำทั้ง วิเคราะห์ และจัดวางการ ชุมชนระหว่าง ค.ศ. 2020-2021 (พ.ศ. 2563-2564) ที่ผมได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง ไว้ในเส้นเวลาของประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัยด้วย ผมไม่อาจออกความคิดเห็น ในที่นี้ว่าผมเห็นด้วยกับบทวิเคราะห์ที่มาที่ไปของการชุมนุมดังกล่าว รวมถึงเรื่อง รวท่เกี่ยวข้องกัตัวผมซึ่งอาจารย์ทั้งสองได้วิเคราะห์ไว้หรือไม่ เพราะการชุมนุม ดังกล่าวไม่ใช่เรื่องของผมเพียงคนเดียว และเป็นเรื่องที่ทุกท่านควรได้พิจารณา ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม เช่นเดียวกับทุกๆ เรื่องและทุกๆ คนในประวัติศาสตร์ การชุมนุมและการแสดงความคิดของคนรุ่นใหม่ที่น่าปรากฏในสังคมวงกว้างช่วงไม่กี่ปี ที่ผ่านมามีสาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดดๆ หากแต่เป็นผลเชื่อมโยงมาจากสายธาร กระแสของเหตุและปัจจัยบางประการซึ่งไหลเรื่อยจากอดีตมาถึงปัจจุบันไปสู่ อนาคต และตัวผมเองรวมถึงเราทุกๆ คนก็เป็นผลผลิตของยุคสมัยที่สายธารนั้น ไหลผ่านไปเช่นกัน มุมมองของอาจารย์ผู้เขียนทั้งสองเป็นมุมมองหนึ่งที่สามารถ ใช้ทำความเข้าใจที่มาที่ไปของปรากฏการณ์และผู้คนในการชุมนุมช่วงที่ผ่านมา รวมถึงสามารถใช้หาทางขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องจากสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว ไปสู่อนาคตของประเทศเราได้เช่นกัน

ผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการอ่านหนังสือเล่มนี้จะทำให้ทุกท่านสามารถ ทำความเข้าใจที่มาที่ไปของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศไทยได้ดี

ขึ้น โดยเฉพาะเรื่องวิกฤตการเมืองและอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยไทย ในช่วงชีวิตของเราเนี่ย อยากรู้ก็ตาม ผมหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะไม่เป็นเพียงอาหารสมอง แต่เป็นหนึ่งในคอมส่องทางการเปลี่ยนแปลงไปสู่อนาคตที่ดีกว่าของเราทุกคน เพราะแม้ประวัติศาสตร์จะช่วยให้เราทำความเข้าใจที่มาที่ไปของความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ดีขึ้น แต่สาระสำคัญที่สุดของการศึกษาประวัติศาสตร์คือ การใช้ความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมาสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น อันจะเป็นการต่อยอดที่ดีให้ก้าวผ่านปัจจุบันไปสู่อนาคตได้อย่างแท้จริง

ขอให้มีความสุขกับการอ่านครับ

พริษฐ์ วัชรภูมิ

3 มีนาคม 2023 (พ.ศ. 2566)

คำนำพิชัยน

การเขียนประวัติศาสตร์ที่พบเห็นกันอยู่เสมอหนึ่งก็เพื่อสนับสนุนรัฐชาติ จึงมีแนวโน้มที่จะจินตนาการว่า “ชาติเป็นตัวประจักษ์ แม้จะพัฒนาตามยุคสมัย แต่เป็นหนึ่งเดียวตลอด เป็นตัวตนเช่นนั้นไม่เปลี่ยนแปลง” (ประเสนจิต ทวารา Prasenjit Duara) ในงานประวัติศาสตร์หลายเล่ม “ชาติ” จะเป็นอะไรที่มีอยู่เสมอ เกิดขึ้นแล้วเป็นธรรมชาติ แต่เพียงจะเป็นรูปธรรมในฐานะรัฐชาติ โดยเฉพาะเมื่อนักประวัติศาสตร์แนวรัฐชาตินิยมยิ่งทำให้เด่นขึ้น

อย่างไรก็ตาม เริ่มมีนักประวัติศาสตร์สมัยปัจจุบันที่อยากจะหลีกเลี่ยง การเขียนประวัติศาสตร์ดังกล่าว โดยเลือกที่จะเขียนเกี่ยวกับผู้คน สิ่งของ ความคิด ท้องถิ่น ภูมิภาค หรือโลกทั้งมวล ขอให้เป็นอย่างไรก็ได้ที่ไม่ใช่ชาติ หรือไม่ก็เขียนงานประเภทที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชาติ และการผลิตสร้าง ประวัติศาสตร์ของชาตินั้นเอง

หนังสือเล่มนี้ เน้นให้รัฐชาติเป็นแกนเรื่อง แต่ไม่ได้มองรัฐชาติเป็นหนึ่ง เดียวตลอด หรือไม่เปลี่ยนแปลงเลย ในทางตรงกันข้าม ผู้สร้างรัฐชาติมีตัวตน และปะทะประสานกับพลังทางสังคมต่างๆ โดยตลอด ดังนั้น เนื้อเรื่องหลัก ประการหนึ่งของหนังสือเล่มนี้คือ ที่มาของความเป็นชาติในเมืองไทย อธิบายว่า ความคิดเรื่องชาติเกิดขึ้นอย่างไร กลไกของรัฐชาติก่อร่างสร้างขึ้นอย่างไร และ เมื่อสร้างแล้วมีพลังทางสังคมต่างๆ พยายามใช้กลไกนั้นอย่างไร

เนื้อเรื่องหลักประการที่สองคือ วิวัฒนาการของพลังทางสังคมที่สืบทอด ในการเกิด การเติบโต และการทำงานของชาติและรัฐชาติไทย ดังนั้นเนื้อหาใน

บทต่อๆ ไปหลังจากความนำในบทนี้แล้วนั้น จึงจะขยายความเกี่ยวกับเนื้อเรื่องหลักทั้งสองที่กล่าวมานี้สลับกันไป

ประมาณปี 2543 สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ได้ขอให้เราเขียนประวัติศาสตร์ไทยเป็นภาษาอังกฤษ สำหรับผู้อ่านที่เป็นนักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป เราใช้เวลา 2-3 ปี ค้นคว้าหาข้อมูลสำหรับเขียนหนังสือนี้ ร่างแรกที่เราเขียนนั้นเริ่มตั้งแต่หลักฐานโบราณคดียุคต้นๆ เรื่อยเรียงไปถึงการอพยพของชาวไทย อาณาจักรไทยยุคต้น การแพร่ขยายของศาสนาพุทธนิกายเถรวาท เมืองไทยสมัยอยุธยา และกรุงเทพฯ จวบจนสมัยปัจจุบัน แต่สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ต้องการพิมพ์หนังสือขนาดย่อมที่เน้นพัฒนาการช่วง 200 ปีสุดท้ายเท่านั้น ดังนั้น เราจึงเขียนอีกฉบับหนึ่งและเน้นเฉพาะช่วงสมัยใหม่ที่พัฒนาเป็นรัฐชาติไทย

ปรากฏเป็น *A History of Thailand* พิมพ์ใน พ.ศ. 2548 ประสบความสำเร็จมาก จนทางสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ต้องพิมพ์ใหม่ (reprinted) ทุกปีอย่างน้อยหนึ่งครั้ง ได้ขอให้เราปรับปรุงเป็น edition ที่ 2 ใน พ.ศ. 2552 และอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 2556 ฉบับภาษาไทยนี้ปรับปรุงจากเล่มภาษาอังกฤษ

เรายังคงรูปแบบของการเขียนและการอ้างอิงแบบสากลในฉบับภาษาอังกฤษไว้ (เช่นการเขียนแบบกระชับ) สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ขอให้เราจำกัดการอ้างอิง เพื่อไม่ให้หนังสือยาวเกินไป ดังนั้น เราจึงมีเชิงอรรถก็ต่อเมื่อบอกแหล่งที่มาของคำกล่าวโดยผู้พูดเองในเครื่องหมายคำพูดเท่านั้น

ในการเรียบเรียง *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย* เล่มนี้ผู้เขียนได้ประโยชน์จากงานค้นคว้าวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์ไทยในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาเป็นอย่างมาก ซึ่งส่วนมากเป็นผลงานของนักประวัติศาสตร์ไทยและนักวิชาการแขนงอื่น เนื่องจากเราได้จำกัดการอ้างอิง จึงจะกล่าวถึงนักเขียนหลายๆ ที่เราได้ใช้งานของท่านแบ่งตามหัวเรื่องดังนี้

ประวัติศาสตร์ก่อนกรุงเทพฯ ศรีศักร วัลลิโภดม พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ สุเนตร ชุตินธราพันธ์ สุรัสวดี อ่องสกุล ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ชีวรัตน์ บัอมเพชร Geoff Wade; **สังคมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น** นิธิ เอียวศรีวงศ์ สายชล สัตยานุรักษ์ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภวัครพันธุ์ Neil A. Englehart Volker Grabowsky Hong Lysa N. A. Battye Patrick

Jory Junko Koizumi; **การปฏิรูป รัชกาลที่ 5** ไชยันต์ รัชชกุล ทวีศักดิ์
 เผือกสม อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ พรเพ็ญ ชันตระกูล ม.ร.ว. รุจยา อาภากร
 กุลดดา เกษบุญชู-มีด ธงชัย วินิจจะกุล Craig Reynolds Tamara Loos
 David Streckfuss Ian Brown; **สังคมเมือง** พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร
 พรณี บัวเล็ก จำนงศรี รัตนิณ สุพจน์ แจ่มเร็ว พอพันธ์ อุทยานนท์;
สังคมชาวนา ฉัตรทิพย์ นาถสุภา David Johnston Atsushi Kitahara;
ชาตินิยมหลายมิติ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ชนิกา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม เออิจิ
 มูราชิม่า กอบเกื้อ สุวรรณทัตเพียร ชำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ สายชล
 สัตยานุรักษ์ เณลิเมเกียรติ ผิวนวน มรกต เจวจินดา ไมยเออร์ วิจิตวงศ์ ณ
 ป้อมเพชร เพ็ญพิสุทธิ์ อินทภิรมย์ Matthew Copeland Scot Barmé
 E. B. Reynolds; **สมัยอเมริกันและพัฒนาการ** ทักษ์ เณลิเมธีธรณ ธีรพล
 ใจจริง ชัยอนันต์ สมุทวณิช สุชาติ บำรุงสุข ฉลอง สุนทรวาณิชย์ สมศักดิ์
 เขียมธีรกุล สุชาติ ยัมประเสริฐ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เกษียร เตชะพีระ
 ชาญวิทย์ เกษตรศิริ David Fineman Kevin Hewison Philip Hirsch;
สังคมและการเมืองร่วมสมัย ประจักษ์ ก้องกีรติ ธงชัย วินิจจะกุล ยศ ลันต
 สมบัติ สุจิต บุญบงการ ประภาส ปันตบแต่ง สมชัย ภัทรชนนันท์ เอนก
 เหล่าธรรมทัศน์ เกษียร เตชะพีระ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ ธีรยุทธ บุญมี
 เวียงรัฐ เนติโพธิ์ Katherine Bowie James Ockey Duncan McCargo
 M. K. Connors

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่กรุณาแก้คำผิดบางคำ
 เพื่อการจัดพิมพ์ครั้งที่ 2

ขอขอบคุณองค์กรและเพื่อนที่ช่วยหารูปภาพ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
 หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หนังสือพิมพ์ *The Nation* หนังสือ
 พิมพ์ *Bangkok Post* สยามสมาคม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
 นาวิกมูล ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ชำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ ชัชวาลย์ ชาติ
 สุทธิชัย ดาวเรือง แนวทอง เอกรินทร์ ลัทธิศักดิ์ศิริ แคน สาริกา ไกรฤกษ์
 นานา นันทิยา ตั้งวิสุทธิจิต พนา จันทรวิโรจน์ พริยะ ไกรฤกษ์ โกวิท
 สนั่นตั้ง สะอาด อังกรวัช ตักดินา ฉัตรกุล ณ อยุธยา สง่า ลือชาพัฒนพร
 โสมสุดา ลีขวณิช สุภัตรา ภูมิประภาส วารุณี ไอลธรมย์ Steve Van
 Beek Nick Nostitz

ขอขอบคุณ วันรวี รุ่งแสง ที่ได้ช่วยกรุณาขัดเกลาสำนวนในร่างแรกๆ มิตรวิภากรหลายท่านที่ช่วยสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับคำกล่าวโดยเจ้านิคมของผู้พูดที่เป็นภาษาไทย รวมทั้งศาสตราจารย์เออีจี มูราซิม่า พอล แชนด์ลีย์ สมฤดี นิโครวัฒนา ยิ่งยง อัครกมล วังศ์ปรีดี สำหรับในกรณีที่คำกล่าวที่อ้างถึงเป็นภาษาอังกฤษมาแต่เดิม (หรือรายงานมาเป็นภาษาอังกฤษ) เราปรับให้เป็นภาษาไทยในฉบับนี้ แล้วคัดลอกภาษาอังกฤษของเดิมไว้ในเชิงอรรถ ขอขอบคุณ สุภาภรณ์ ตรกกิวิโรจน์ นัชฎาภรณ์ กิจตระกูล ไพรินทร์ พลายแก้ว ที่ช่วยเรื่องการพิมพ์และเอกสารอย่างดีเยี่ยม

ขอขอบคุณ คุณปานบัว ปูนปาน แห่งสำนักพิมพ์มติชน เป็นอย่างสูง ที่จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้อย่างดีเยี่ยม

การพิมพ์ครั้งที่ 2 นี้ ผู้เขียนได้ขยายความถึงการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ด้วย

คริส เบเคอร์ และ ผาสัก พงษ์ไพจิตร

ถ้อยแถลงจากผู้เขียน

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 14

ความคลี่คลายของประวัติศาสตร์ไทยที่เราเห็นในช่วง 10-20 ปีมานี้เป็น
อัศจรรย์ ประหนึ่งกำลังดูภาพยนตร์ไซไฟท่วงกาลเวลา ซึ่งอนาคตดูเหมือนอดีต
เวลาวงกลับข้าง ชื่อของภาพยนตร์ไซไฟเรื่องนี้อาจจะเป็น *เดินหน้าสู่อดีต*

ตอนที่เราดูภาพยนตร์เรื่องนี้ เราเห็นพรรคการเมืองที่ก่อร่างสร้างขึ้นมา
ใหม่ไม่นานมานี้เอง หายแวบไปทันที ถนนที่เมื่อเร็วๆ นี้เต็มไปด้วยลิ้นและเสียง
คนเรียกร้องกลับเงียบเหงา พระเอกคนหนึ่งบังเอิญเจอประตูลูปทะลุฉากไปสู่
อีกมิติหนึ่ง ผู้ที่ชื่นชอบโลกาภิวัตน์กลับหันหลังให้แกโลก หันได้นั้น คำเขียนใน
รัฐธรรมนูญค่อยๆ ลอกออกจากหน้ากระดาษ ลอยขึ้นในกลางอากาศและสูญหาย
ไปต่อหน้าต่อตา ครั้นแล้วผู้มีอิทธิพลและนักการเมืองประเภทไดโนเสาร์โผล่เข้า
มาในฉาก บางครั้ง ลูกสาวลูกชายปรากฏเป็นตัวแสดงเล่นบทของพ่อเขาเอง ถึง
จุดหนึ่งพบว่าเรากลับสู่ยุคทหาร ซึ่งคิดว่าหายไป แต่กลับถูกสร้างขึ้นมาอย่าง
ประณีตบรรจง มีรายละเอียดต่างๆ อย่างพิถีพิถัน ท้ายที่สุดเราเห็นท้องถนนใน
กรุงเทพฯ ท่วมท้นด้วยคนประท้วง เกิดขึ้นแทบทุกวัน เราหวนกลับสู่ยุคเดือน
ตุลา ที่เต็มไปด้วยความหวังและความฝันของคนรุ่นใหม่ มีทั้งกฎด้าน
วัฒนธรรมและกฎด้านการเมืองผสมกัน และแล้วผลก็คือการปราบปราม

พ.ศ. 2562 เราเสนอต่อสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ว่าเราควร
ปรับปรุง *A History of Thailand* ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2548 และปรับ
บ้างเมื่อ พ.ศ. 2552 และ พ.ศ. 2557 เพราะว่าหลายสิ่งหลายอย่างเปลี่ยนไป
อย่างอัศจรรย์ สำนักพิมพ์ก็เห็นด้วย เราตัดสินใจละทิ้งบทเก่าเกี่ยวกับเหตุการณ์

ตั้งแต่ พ.ศ. 2543 และเขียนใหม่ทั้งหมด เพื่อให้เนื้อเรื่องมีความต่อเนื่องตลอด
ช่วงเวลาว่า 2 ทศวรรษ และนอกจากเหตุการณ์การเมือง เราสรุปพลวัตวิวัฒนาการ
ของพลังทางสังคมต่างๆ การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร ด้านเศรษฐกิจภายใน
และผลกระทบของขบวนการโลกาภิวัตน์

ผลสะท้อนประการหนึ่งของเหตุการณ์พลิกผันในช่วง 10-20 ปีมานี้คือ
ว่า ผู้คนสนใจประวัติศาสตร์ไทยมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ ที่ได้
ตอบรับหนังสือ *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย* ฉบับภาษาไทย พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2557
อย่างอุ่นหนาฝาคั่งจนเราแปลกใจมาก ความสนใจประวัติศาสตร์ไทยไม่ได้มีเพียง
การอ่านหนังสือหรือดูหนังเท่านั้น แต่ยังส่งผลให้ทีมงานเขียน งานค้นคว้าใหม่ๆ
มากขึ้นด้วย ในฉบับปรับปรุงครั้งนี้ นอกจากจะเรียบเรียงเหตุการณ์หลัง พ.ศ.
2540 ใหม่หมดแล้ว เรายังปรับปรุงข้อมูลและเพิ่มเนื้อหาในส่วนอื่นๆ กว่า 100
แห่ง ซึ่งบางปรับเนื้อหาใหม่เป็นวรรค หรือปรับใหม่หมดทั้งตอนใหญ่ โดยได้ใช้
งานวิจัยใหม่ๆ โดยเฉพาะเหตุการณ์ต่อเนื่องจากปฏิวัติ พ.ศ. 2475 เช่นงานของ
สายชล สัตยานุรักษ์ ธีรพล ใจจริง และ Arjun Subrahmanyam

เล่มภาษาอังกฤษนี้เรียกว่า fourth edition (ปรับปรุงครั้งที่ 4) พิมพ์
พ.ศ. 2565 และเราปรับแปลเป็นภาษาไทยเล่มนี้

สำหรับการปรับปรุงในครั้งนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณบุคคลต่อไปนี้เป็นพิเศษ
Aim Sinpeng, Craig Reynolds, David Malitz, Douglas Sanders, Kevin
Hewison, Matthew Reeder, Patrick Jory, Peter Jackson, Simon
Landy, Tomas Larsson, Tyrell Haberkorn, เข็มทอง ต้นสกุลรุ่งเรือง,
ภาคภูมิ วาณิชยะ มณฑล ประภากรเกียรติ และชนมน วังทิพย์

คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร

5 March 2023

CTD3677

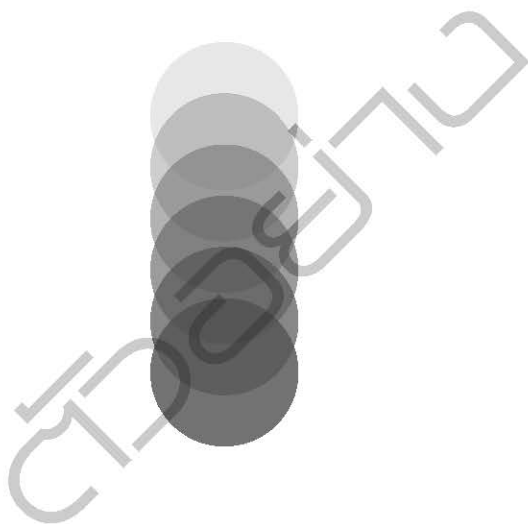
ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย

ฉบับปรับปรุงเป็นภาษาไทย จาก "A History of Thailand"

(Fourth Edition, Cambridge University Press)

1

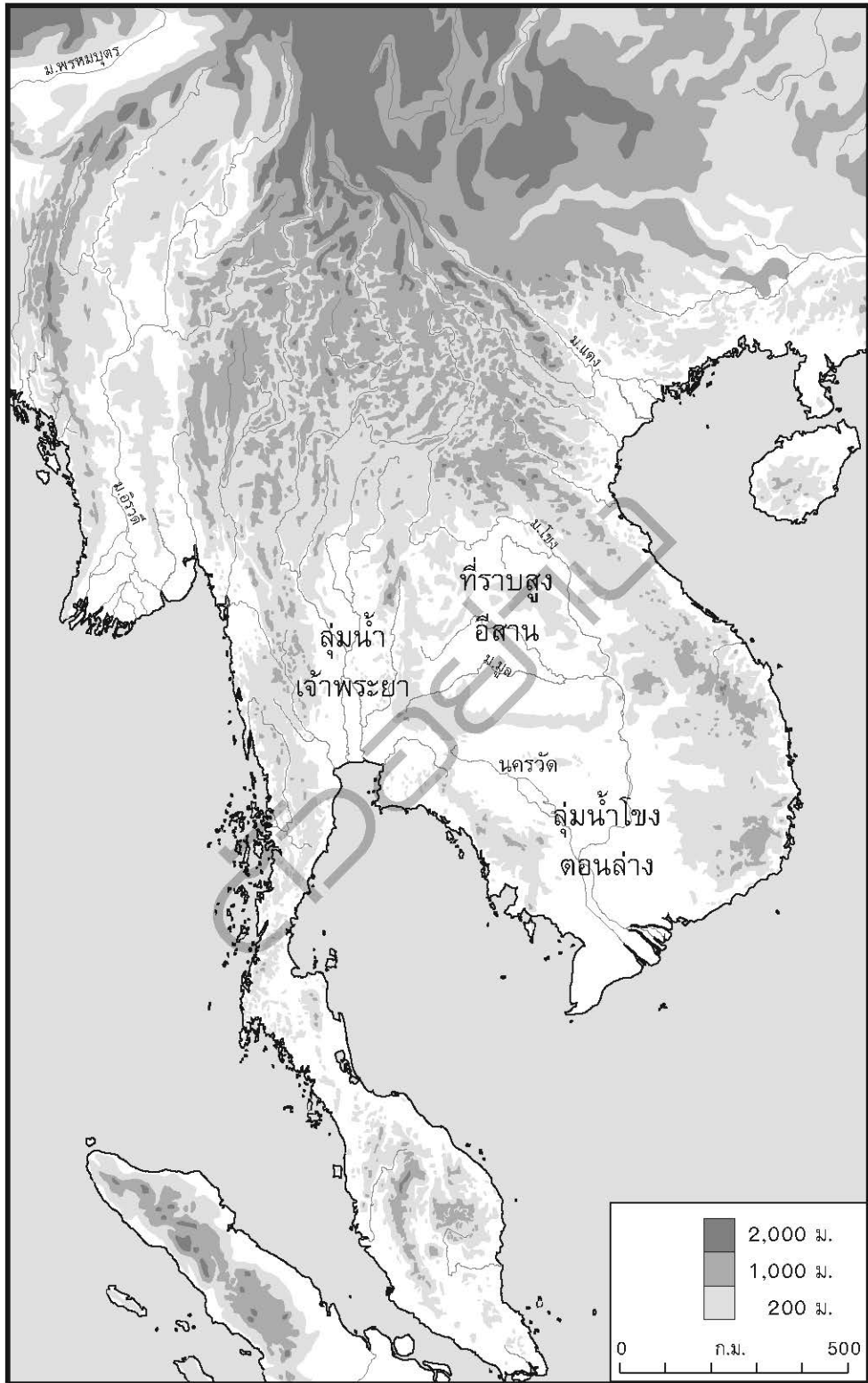

ก่อนรุ่งโรจน์

รัฐชาติไทยที่เรารู้จักในปัจจุบันก่อตัวขึ้นเมื่อในช่วง 200 กว่าปีมานี้ ชื่อประเทศ เขตแดน เมืองหลวง ความเป็น “ไทย” ในฐานะเป็นชาติหนึ่ง และรูปแบบของรัฐบาล ล้วนเป็นสิ่งที่ใหม่ทั้งสิ้น เพิ่งคิดประดิษฐ์ขึ้นมาในช่วงเวลาดังกล่าว “กรุงเทพฯ” เป็นเมืองหลวงเมื่อ พ.ศ. 2325 ขณะที่ชื่อ “ประเทศไทย” ก็ตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2482 นี่เอง แม้ว่าจะได้ใช้ชื่อ “เมืองไทย” มานานแล้ว เขตแดนของประเทศก็ปักปันกันเมื่อ พ.ศ. 2430-2452

“ไทย” ในฐานะชาติและกระบวนการสร้างกลไกรัฐชาติก่อตัวขึ้นมาในช่วงเวลาหลายปี และยังคงปรับเปลี่ยนแปลงจนล่วงเข้ามาถึงปัจจุบัน เป็นที่ชัดเจนว่ารัฐชาตินี้ได้รับมรดกตกทอดหลายประการจากอดีต บทนี้จึงจะบรรยายให้เห็นแนวโน้มประวัติศาสตร์หลักๆ ที่ส่งผลต่อโครงร่างของมรดกประวัติศาสตร์นี้

ชุมชนบนที่ราบสูงเจ้าพระยามีวิวัฒนาการมาหลายศตวรรษก่อนหน้านี้ โดยที่มีรูปแบบที่คล้ายคลึงกับสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่นๆ เป็นภูมิประเทศเขตร้อน มีป่าเขตร้อนชื้น ผู้คนตั้งรกรากเป็นกลุ่มๆ ตามเมืองใหญ่มีเจ้าครอบครองความสัมพันธ์ส่วนตัวแบบนายกับป่าวคือสิ่งร้อยรัดผู้คนเข้าด้วยกัน ยุคสมัยของสงครามเกิดขึ้นในช่วงเวลากลางพุทธศตวรรษที่ 17 จนถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 21 มีการรบพุ่งกันบ่อยครั้ง ระบบกษัตริย์ชายชาติทหารผู้มีอำนาจยิ่งใหญ่จึงก่อตัวขึ้นโดยได้รับการหนุนช่วยด้วยพิธีกรรมตามลัทธิพราหมณ์ ความมั่งคั่งจากการค้าต่างแดน และระบบเกณฑ์แรงงานเพื่อการสงคราม หลัง พ.ศ. 2150 สงครามเบาบางลง สยามเข้าสู่ยุคสันติและรุ่งเรือง อยู่ชายฝั่งขึ้นเป็นศูนย์กลางหนึ่งในโครงข่ายการค้าเอเชีย กษัตริย์ลงทุนกำไรจากการค้าแล้วกันสร้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขึ้นใหม่ ครั้นล่วงไปอีก 2 ศตวรรษต่อมา ความรุ่งเรืองมั่งคั่งกระจายไปยังกลุ่มขุนนางพ่อค้าใหญ่ ส่งผลให้ชนชั้นสูงรองลงมาจากกษัตริย์

แผนที่ 1 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้บริเวณผืนแผ่นดินใหญ่

และเชื้อพระวงศ์อุปถัมภ์ แต่ไม่สามารถสร้างระบบป้องกันการรุกรานจากศัตรูได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระทั่งพม่าเข้าตีเข้าโจมตีจนเสียกรุงเมื่อ พ.ศ. 2310

การก่อตัวของชุมชนในที่ราบลุ่มเจ้าพระยา

แผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตที่อุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพแห่งหนึ่งของโลก ด้านทิศเหนือ แนวภูเขาเป็นเส้นแบ่งแยกภูมิภาคออกจากจีน ลงมาทางใต้มีทิวเขาหลายเทือกเรียงรายกัน แนวภูเขาพาดออกไปเสมือนนิ้วมือที่กางออก (แผนที่ 1) ที่ราบระหว่างเทือกเขาเหล่านี้ได้รับความอบอุ่นจากอุณหภูมิของเขตร้อน ขณะเดียวกันก็ได้รับน้ำจากแม่น้ำสายใหญ่ทั้งห้าซึ่งเกิดจากหิมะที่ละลายไหลรินมาจากภูเขาสูงของเอเชียด้านในไกลถึงทิเบต และยังมีลมมรสุมพัดผ่านนำฝนมาตกทุกปีละ 4-6 เดือน อากาศร้อนผนวกกับความชุ่มชื้นสูงทำให้บริเวณแถบนี้อุดมสมบูรณ์เป็นที่สุด พื้นที่นี้โดยธรรมชาติเป็นป่าชุกชุม ทั้งป่าไม้ผลัดใบทางด้านเหนือ แล้วค่อยๆ ขยับขยายเป็นป่าดิบชื้นทางด้านใต้ และป่าชายเลนหนาแน่นตามแนวชายฝั่งทะเล ในอดีตกาล สัตว์ป่าหลากหลายชนิดอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ได้ดีกว่ามนุษย์ ทั้งช้าง วัวป่า ควายป่า เก้ง กวาง ลิง ค่าง เลือ่ งู จระเข้ แมลงหลากหลายชนิด และจุลินทรีย์ต่างๆ

ผู้คนมีอยู่เพียงจำนวนน้อยในช่วงแรกๆ จากหลายแสนปีที่แล้ว มีร่องรอยของชุมชนล่าสัตว์และเก็บหาผลหมากรากไม้ที่ปักพินอยู่ตามถ้ำ แต่หลักฐานเหล่านี้ก็มีน้อยและไม่ชัดเจนมากนัก การตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้นหลังจากมีการปลูกข้าวและผลิตเครื่องใช้ทำด้วยสำริดประมาณ 4,000 ปีก่อน และเพิ่มขึ้นอีกมากในยุคเหล็ก ตั้งแต่ประมาณเมื่อ 2,500 ปีก่อน

การตั้งถิ่นฐานในยุคโลหะนี้ พบว่าส่วนมากอยู่บนเนินล้อมรอบด้วยน้ำ ทั้งนี้อาจจะเพื่อความปลอดภัย และอาจจะขุดไว้เพื่อเป็นที่เก็บน้ำด้วย ชุมชนโบราณนี้ปลูกข้าว เลี้ยงวัวควายและสุนัข ยังคงล่าสัตว์ เก็บหาผลไม้และอาหารอื่นๆ ในป่า สิ่งของมีค่า เช่น ลูกปัดและกลองโลหะก็ถูกใช้ในพิธีกรรมได้จากการค้าทางไกล นักโบราณคดีสงสัยว่าน่าจะมีคนกลุ่มใหม่เข้ามาในภูมิภาคนี้ในยุคนี้ โดยเป็นผู้ที่นำเอาเทคนิคการปลูกข้าว การผลิตโลหะ การเลี้ยงสัตว์ และภาษา ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า “กลุ่มภาษามอญ-เขมร” เข้ามา คนกลุ่มใหม่นี้น่าจะกระจายไปตามชายฝั่งทะเล แต่คงจะอพยพไปสู่บริเวณด้านในตามฝั่งแม่น้ำจนไปถึงเขตที่ราบสูง เนื่องจากเป็นบริเวณซึ่งหักล้างทางพงไต้ง่ายกว่าและตั้งถิ่นฐานได้โดยมี

โรคภัยไข้เจ็บน้อยกว่า

เมื่อประมาณ พ.ศ. 400 ได้มีการติดต่อค้าขายกับอินเดียซึ่งเป็นเมืองที่พัฒนาแล้ว อินเดียจึงเป็นแหล่งที่มาของความรู้และเทคโนโลยี ชุมชนใหญ่เริ่มก่อตัวขึ้น โดยเฉพาะตามบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง ที่ราบลุ่มเจ้าพระยา และเขตชายฝั่งทะเลของแหลมทองทั้ง 2 ฟาก ประมาณ พ.ศ. 1050 ชุมชนบริเวณทั้งสองนี้รับตัวเขียนที่ยืมมาจากอินเดียได้เพื่อเขียนภาษาเขมรและมอญ ที่ดินแดนเขมร ชาวนาเชียวชาวมุขการกักเก็บน้ำจากฝน ทะเลสาบ และแม่น้ำ ทำให้เลี้ยงชุมชนใหญ่ที่หนาแน่นได้ ผู้ปกครองเกณฑ์ผู้คนในชุมชนใหญ่มาใช้ ปรับเอาความรู้เกี่ยวกับการอยู่ในเมือง การก่อสร้าง ศาสนา และการปกครองมาจากอินเดีย จึงสามารถสร้างชุมชนเมือง ระบบรัฐ และระบอบกษัตริย์ เมืองหลวงอันวิจิตรพิสดารที่เมืองพระนคร (นครวัด) กลายเป็นแบบอย่างในเมืองเล็กๆ ขึ้นตามและเลียนแบบกันทั่วไปหมด ทั้งที่บริเวณที่ราบสูงโคราชและชุมชนตามที่ราบในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

วัฒนธรรมมอญ-เขมรสมัยแรกนี้มีศูนย์กลางอยู่ที่บริเวณชายฝั่งทะเลและต่อมากระจายเข้าไปในเขตแผ่นดินใหญ่ ในสมัยต่อมา มา ผู้คนและวัฒนธรรมอีกสายหนึ่งจึงเคลื่อนเข้ามาจากทางด้านเหนือผ่านหุบเขา

กลุ่มภาษาซึ่งรู้จักกันในนาม “ตระกูลไท” น่าจะมีแหล่งกำเนิดจากบรรดาผู้คนซึ่งอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของแม่น้ำแยงซี ก่อนที่จีนอันจะขยับขยายจากทางเหนือลงมาในบริเวณนี้เมื่อ 2,500-3,000 ปีก่อน เมื่อกองทัพของฮั่นเข้ามาครอบครองชายฝั่งทะเลตอนใต้ของจีนเมื่อประมาณ 1,800 ปีก่อน ผู้คนกลุ่มภาษาตระกูลไทบางกลุ่มได้ถอยร่นไปตั้งหลักแหล่ง ณ ที่ราบหุบเขาด้านในของชายฝั่งทะเล เมื่อกาลเวลาผ่านไปหลายศตวรรษ บางกลุ่มเคลื่อนย้ายไปทางทิศตะวันตก ในที่สุด กลุ่มภาษาตระกูลไทสำเนียงต่างๆ ก็กระจายไปตามบริเวณวงแหวนครอบคลุมประมาณ 1,000 กิโลเมตร จากเขตลี้กด้านในของแคว้นกวางซีไปจนถึงที่ราบของแม่น้ำพรหมบุตร ผู้คนเหล่านี้คงจะนำเอาความรู้เรื่องการปลูกข้าวใช้น้ำจากลำธารซึ่งไหลรินจากภูเขามาด้วย

พวกเขาเลือกตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่ราบแอ่งภูเขาซึ่งมีลำธารเป็นแหล่งน้ำให้ปลูกข้าวได้ และอาจมีความสามารถด้านการบ่มฟุ้งด้วยเนื่องจากต้องปกป้องตนเองจากการเผชิญหน้ากับจีน ทั้งนี้ คนกลุ่มอื่นมองพวกเขาว่าเป็นนักรบผจญจักรรี ผู้ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนพวกไทจะเข้ามาบางส่วน ได้แก่ กลุ่มมอญ-เขมร ถอยร่นขึ้นไปบนภูเขาสูง กลุ่มอื่นๆ ยอมอยู่ร่วมกับผู้มาใหม่ที่เป็นผู้นำชาวนา นักรบ ค่อยๆ พูดยุ “ภาษาไท” ไปด้วย และสูญเสียอัตลักษณ์ของกลุ่มตนเองไป

ในท้ายที่สุด

กลุ่มใหม่จะตั้งหลักแหล่ง ณ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำกว้างใหญ่ในเขตภูเขาสูง ทั้งนี้เฉพาะบริเวณแม่น้ำโขงเท่านั้นที่บางพวกเคลื่อนย้ายลงมาทางใต้ โดยตั้งถิ่นฐานตามชายฝั่งแม่น้ำตลอดแนว และข้ามภูเขาไปสู่บริเวณต้นน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยา อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มไทนี้เห็นพวกมอญโกลซึ่งรุกไล่มาในช่วง พ.ศ. 1810-1850 หรือเดินทางมาค้าขาย หรือเพียงแต่มาเสาะหาบริเวณที่มีคนอาศัยอยู่น้อย ช่วงแรกๆ กลุ่มนี้หยุดตั้งถิ่นฐานตามแนวเชิงเขา ใช้น้ำในธารที่ไหลลงจากภูเขาเพื่อทำการเพาะปลูก และมียอดภูเป็นบริเวณศักดิ์สิทธิ์ ท้ายที่สุดจึงขยายขยายเข้าตั้งหลักแหล่ง ณ ที่ราบลุ่ม

กลุ่มใหม่ที่เข้ามาอยู่ร่วมกับผู้ที่อยู่มาก่อนได้เพราะมีเทคนิคการปลูกข้าวด้วยแหล่งน้ำที่ต่างกัน จึงต้องการที่ดินคนละพื้นที่กับกลุ่มเก่า พวกมอญ-เขมรเก็บกักน้ำฝนในบาราย พวกไทปรับความชำนาญการใช้น้ำจากลำธารในภูเขา มาเป็นใช้น้ำจากแม่น้ำ ท้ายที่สุด “ภาษาไท” ซึ่ง ณ ปัจจุบันคือ “ภาษาไทย” นั้นกลายเป็นภาษาหลักของเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา ถึงกระนั้นภาษาไทยเองมีร่องรอยของการผสมกับภาษาของกลุ่มต่างๆ ไทรับเอารากศัพท์และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเรียบเรียงถ้อยคำมาจากภาษาเขมร (และอาจมาจากภาษามอญด้วย) ด้วยเหตุนี้ภาษาไทยจึงต่างจากภาษาในกลุ่มตระกูลไทอื่นๆ (นักภาษาศาสตร์รายหนึ่งเรียกว่า เขมร-ไทย¹) โดยชาวยุโรปสมัยแรกที่เข้ามาเยือนไทยก็คิดว่าผู้คนส่วนมากพูดภาษามอญ

กลุ่มไทเข้ามาเมื่อไร และภาษาเปลี่ยนแปลงไปเมื่อไรนั้นไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจน จารึกที่เขียนในภาษาไทยหลักแรกเมื่อ พ.ศ. 1722 พบที่นครสวรรค์ แต่จารึกหลักอื่นๆที่พบในตอนใต้ของนครสวรรค์ลงไปกระทั่งราว พ.ศ. 1950 กลับสลักด้วยตัวเขียนในภาษาเขมร มอญ หรืออินเดีย บ่งชี้ว่าภาษาเหล่านี้มีสถานะสูง ครั้นถึงราว พ.ศ. 2050 ชาวโปรตุเกสได้รับการบอกเล่าว่าที่ราบลุ่มเจ้าพระยาตอนล่างคือ “เมืองไทย”

แม้จะมีกลุ่มต่างๆ อพยพเข้ามาในที่ราบลุ่มเจ้าพระยาเป็นระยะๆ แต่ประชากรของย่านนี้ก็ยังไม่เบาบาง เมื่อมีการถางป่า พื้นดินที่ถูกแผ้วถางก็อุดมสมบูรณ์มาก แต่สภาพธรรมชาติดังกล่าวไม่เหมาะสำหรับตั้งถิ่นฐาน เพราะเป็นบริเวณที่มีสัตว์ร้ายรวมทั้งโรคภัยไข้เจ็บชุกชุม เช่น มาลาเรียและไข้ป่าต่างๆ ถูกรบกวนอันยาวนานทำให้ที่ที่ห่างไกลจากแหล่งน้ำไม่เหมาะสำหรับการตั้งหลักแหล่ง ผู้คนจึงตั้งถิ่นฐานตามริมฝั่งแม่น้ำหรือชายฝั่งทะเล นอกบริเวณที่ราบนี้จึงยังคง

เป็นป่าที่บริเวณกระทั่งเมื่อ 200-300 ปีที่ผ่านมาเอง

“สภาพประชากรเบาบาง” หมายความว่า “มีที่ว่างเสมอสำหรับผู้อพยพใหม่” ซึ่งก็ทำให้สังคมมีความสลับซับซ้อนเพิ่มขึ้นโดยตลอด ชาวกระเหรี่ยงเข้ามาตั้งรกรากบนภูเขาด้านตะวันตกของที่ราบลุ่มเจ้าพระยา แต่จะมาจากไหนและมากันเมื่อไรก็หลงลืมกันไปแล้ว กลุ่มชาวมอญเข้ามาด้านตะวันตกเป็นระยะๆ โดยข้ามภูเขาเพื่อลี้ภัยจากปัญหาการเมือง ณ ถิ่นเดิม ชาวมลายูล่องเรือจากเกาะต่างๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานบนเขตชายฝั่งทะเลของบริเวณด้ามขวานทอง ชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 พ่อค้าจีนผสมปนเปเข้าไปกับชุมชนตามเขตเมืองท่ารอบๆ อ่าวไทย และลงไปด้านใต้ของแหลมทอง ที่ราบสูงโคราชเริ่มมีประชากรเพิ่มขึ้นจากประมาณ พ.ศ. 2250 เมื่อชาวลาว ชาวกูยอพยพมาจากบริเวณแม่น้ำโขง และบริเวณที่ราบสูงทางเหนือมีชาวกูยเข้าช่วยเข้ามาหลังจากที่จีนอันรุกล้ำเข้ามาสู่จีนใต้

การตั้งหลักแหล่งต้องการผู้คนเพื่อสร้างเมืองและป้องกันตัวเอง ผู้นำต้องการคนเพื่อช่วยทำนา ทำการค้า สร้างบ้าน ผลิตของมีค่า และเป็นบริวาร สภาพประชากรเบาบางจึงทำให้เกิดการแย่งชิงคน ช่วงแรกๆ มีการนำทาสมาจากจีนและเกาะต่างๆ ของมลายู เกิดสงครามเพื่อกวาดต้อนผู้คนมาใช้ กองทัพที่ได้รับชัยชนะจะกลับบ้านพร้อมทรัพย์สินที่ยึดมาและเชลยเป็นพรวน เชลยที่เป็นช่างฝีมือมีค่าตัวสูง ส่วนเชลยสงครามทั่วๆ ไปถูกนำมาเป็นคนรับใช้หรือส่งไปตั้งถิ่นฐาน ณ เขตบุกเบิกใหม่ๆ เพื่อผลิตข้าวปลาอาหารและเพิ่มจำนวนผู้คนที่จะถูกเกณฑ์แรงงาน จนกระทั่ง 100-150 ปีนี้เองก็ยังมี “ประเพณีตีข่า” โดยมีชุมชนซึ่งตั้งตัวเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสายแสดงหาทาส ลักพาผู้คนจากชุมชนภูเขาหรือจากรัฐเพื่อนบ้านไปขายตามเมืองในเขตที่ราบลุ่ม

เมือง

บริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานนั้นมักอยู่ห่างไกลกัน โดยมีภูเขา ป่าช้า หรือทะเลขวางกั้นออกจากกัน หน่วยการปกครองขั้นรากฐานคือเมือง โดยมีต้นแบบมาจากการตั้งหลักแหล่งตามที่ราบลุ่มในหุบเขาซึ่งมีกำแพงล้อมรอบ เมืองเป็นที่พำนักอาศัยของผู้ปกครองหรือ “เจ้า” ส่วนชุมชนจะกระจุกกันเป็นกลุ่มๆ ล้อมรอบเมืองที่เป็นศูนย์กลางแทนที่จะกระจายออกไปเป็นแนวกว้าง ทั้งนี้เพื่อป้องกัน

เนื่องจากศัตรู ลัทธิร้าย และโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ การที่นักวิชาการบางคนเสนอว่าสภาพประชากรเบาบางหมายความว่าที่ดินมีอยู่เหลือเฟือและแทบจะไม่มีค่าอะไร แท้จริงแล้วไม่เป็นเช่นนั้นเลย เพราะที่ดินซึ่งอุดมสมบูรณ์และอยู่ในแหล่งที่เหมาะสมมีอยู่น้อยและมีค่ามาก

ช่วงระยะแรกที่มีการก่อตั้งเมือง “เจ้า” เป็นเสมือนเจ้าที่ดินผู้บริหารจัดการที่ดินและการเพาะปลูก เมื่อชุมชนขยายใหญ่และมีความซับซ้อนมากขึ้น เจ้าจึงผันตัวเองเป็นผู้ปกครองมากขึ้นเรื่อยๆ

หมู่บ้านบริหารจัดการที่ดินโดยชาวบ้านเป็นเจ้าของร่วมกันเพื่อจัดสรรที่ดินให้สอดคล้องกับจำนวนคนและความต้องการด้านอาหารของครอบครัว ชาวบ้านร่วมมือกันเพื่อสร้างเมืองฝายและระบบส่งน้ำครอบคลุมบริเวณกว้าง เป็นระบบชลประทานเพื่อปลูกข้าว การแบ่งชนชั้นในสังคมก่อตัวขึ้น ผู้เข้ามาตั้งหลักแหล่งกลุ่มแรกๆ มักขยับฐานะขึ้นเป็นตระกูลชั้นนำผู้มีอิทธิพลเหนือที่ดิน โดยต้องพร้อมจับอาวุธเพื่อปกป้องชุมชนเมื่อจำเป็นด้วย ขึ้นต่อมา ผู้ที่มาตั้งหลักแหล่งภายหลังอาจมีสิทธิ์เข้าถึงที่ดินได้ เฉพาะในฐานะผู้พึ่งพาตระกูลชั้นนำเหล่านี้ เชลยสงครามหรือทาสที่ซื้อหามาอาจไม่มีสิทธิ์เข้าถึงที่ดินแต่อย่างใด ผู้คนต้องส่งส่วยให้เจ้า โดยส่วนมากจะให้เป็นสิ่งของและบริการด้านแรงงาน เช่น ช่วยสร้างและซ่อมแซมวัง ลูกหลานและญาติของเจ้าและตระกูลชั้นนำอื่นๆ ที่ช่วยบริหารดูแลกิจการของเมืองก็จะได้รับส่วยและบริการแรงงานจากหมู่บ้านตามแต่กำหนด

เมืองที่เกิดขึ้นตามชายฝั่งแม่น้ำบริเวณที่ราบลุ่มและรอบๆ ชายฝั่งทะเลแตกต่างกันไปเล็กน้อย แหล่งตั้งถิ่นฐานที่นิยมกันมากคือคั่งน้ำคดเคี้ยว โดยจะมีการขุดคลองตรงส่วนที่แคบที่สุดเพื่อสร้างเป็นคูเมืองโดยรอบ เมื่อเปรียบเทียบกับเมืองในหุบเขา เมืองแบบนี้จะมีประชากรที่ทำมาหากินโดยการค้าขายมากกว่า ขณะที่ประชากรที่พึ่งพิงการทำนาน้อยกว่า ผู้ปกครองเป็นผู้ซึ่งตั้งตัวขึ้นมาด้วยการสั่งสมความมั่งคั่งจากการค้ามากกว่าจะเป็นผู้ที่สืบสายมาจากตระกูลเก่าหรือเป็นนักรบ

“เมือง” เหล่านี้เพียงไม่กี่เมืองเท่านั้นที่จะพัฒนาต่อไปเป็นเมืองใหญ่ได้ อาจเป็นเพราะเมื่อชุมชนขยายใหญ่ขึ้นจึงสุ่มเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาโรคระบาดหรือถูกโจมตีเพื่อแย่งชิงผู้คนและทรัพย์สิน

ประวัติของสุโขทัยสมัยต้นๆ มีตำนานการอพยพผู้คนทั้งเมืองไปยังเขตของชาวมอญ เนื่องจากปัญหาโรคระบาด ในตำนานหรืออุบายไชย หรือลำพูน เขียนว่า